

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Zvláštní řízení soudní

Zpracovala: Klára Hrušková

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miroslava Wipplingerová, Ph.D, LL.A.

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Klára HRUŠKOVÁ
Osobní číslo:	R17M0098P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Zvláštní řízení soudní
Zadávající katedra:	Katedra občanského práva

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Historický vývoj zvláštního řízení soudního
3. Obecná ustanovení zákona o zvláštním řízení soudním
4. Řízení ve věcech rodinněprávních
5. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Miloslava Wipplingerová, Ph.D., LL.A.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

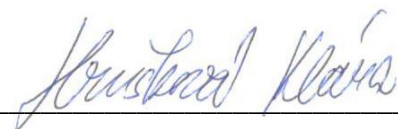
Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 20. července 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen, 2021

A handwritten signature in blue ink, reading "Klára Hrušková", written over a horizontal line.

Klára Hrušková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí diplomové práce JUDr. Miroslavě Wipplingerové, Ph.D, LL.A. za odborné vedení práce a za podporu při jejím vytváření. Stejně tak děkuji i Mgr. Miroslavu Hromadovi za jeho cenné rady. Děkuji také za cenné rady a poskytnutí podkladů JUDr. Denise Vacíkové a Mgr. Ondřejovi Wendlerovi. Zároveň chci poděkovat i celé své rodině a blízkým za podporu během celého studia a při závěrečných zkouškách.

Obsah

1. Úvod	1
2. Historický vývoj zvláštního řízení soudního.....	3
3. Obecná část ZŘS.....	8
3.1 Základní pojmy a definice nesporného řízení dle jednotlivých teorií	8
3.2 Úvodní ustanovení ZŘS.....	11
3.3 Příslušnost soudu	12
3.4 Účastenství.....	13
3.4.1 Oprávnění státního zastupitelství.....	15
3.5 Úkony soudu před zahájením řízení	16
3.5.1 Smírčí řízení	16
3.5.2 Předběžná opatření.....	17
3.6 Průběh řízení.....	18
3.6.1 Zahájení řízení	18
3.6.2 Příprava jednání	20
3.6.3 Jiný soudní rok.....	21
3.6.4 Jednání.....	22
3.6.5 Průběh jednání.....	22
3.6.6 Skončení řízení.....	25
3.6.7 Opravné prostředky.....	28
4 Řízení ve věcech rodinněprávních.....	34
4.1 Společné znaky řízení ve věcech rodinněprávních.....	34
4.2 Řízení ve věcech manželských.....	36
4.2.1 Řízení o povolení uzavřít manželství.....	36
4.2.2 Řízení ve statusových věcech manželských.....	40
4.3 Předběžné řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí	49
4.3.1 Průběh řízení o uložení předběžného opatření.....	51
4.3.2 Prodloužení předběžného opatření	55
4.3.3 Zánik a zrušení předběžného opatření.....	57
4.3.4 Výkon rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí	57
5. Závěr	60
6. Resumé.....	63
7. Seznam použité literatury	64
8. Přílohy.....	69

SEZNAM ZKRATEK

OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ČR	Česká republika
KU v Bratislavě	Univerzita Komenského v Bratislavě
Ústava ČR	zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
Listina	zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
ÚS	Ústavní soud
FO	fyzická osoba
PO	právnícká osoba
ČAK	Česká advokátní komora
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
BOZP	bezpečnost a ochrana zdraví při práci
EDS	Evropská družstevní společnost
CP	cenné papíry
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ČSR	Česko-Slovenská republika
ČSÚ	Český statistický úřad
OdpŠk	zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
Pokyny	Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem
ÚPD	Úmluva o právech dítěte
EÚVPD	Evropská úmluva o výkonu práv dítěte

1. Úvod

Téma své diplomové práce jsem si vybrala hned z několika důvodů. Nesporné řízení jako druh nalézacího civilního řízení je v dnešní době více a více zmiňováno počínaje v mezilidských vztazích, které poté končí z většiny případů u soudu, popř. u smírčího či mediačního řízení. Dalším důvodem, proč jsem si toto téma vybrala je rekonstrukce soukromého práva. Přijde mi velmi zajímavé, jak z pohledu historického se tato dvě řízení považovala za jedno a to samé, a poté se zase rozlišila a velkou rekonstrukcí vznikl samostatný zákon, který na první pohled vypadá obsáhle, ale ve finále upravuje pouze výjimky z obecné úpravy OSŘ. Za třetí mě zaujala pozice státního zástupce jakožto ochránce veřejného zájmu. Při zmínce státního zástupce a proces, si každý představí trestní řízení, ale má své důležité a velmi zajímavé postavení i v řízení civilním. V poslední řadě je náš novodobý svět ovládnán pandemií COVID – 19 během které se již zaznamenává větší výskyt domácího násilí v rodinách, což mě vedlo k zaměření se na předběžné opatření ve věci ochrany domácího násilí. Možným důsledkem celé této situace také může být i zvýšená rozvodovost, a proto jsem se zaměřila na řízení mezi manžely.

Ve své diplomové práci užívám převážně metodu popisnou doplněnou statistickými údaji, které jsou řádně ozdrojované. Zároveň mám snahu teoretickou rovinu doplnit i o tu praktickou, a to převážně soudními rozhodnutími, praktickými radami čerpanými z důvodových zpráv či komentářů, a také vlastními zdroji jako je vzor vstupu státního zastupitelství do již zahájeného řízení dle ZŘS.

V první kapitole se věnuji historickému vývoji civilního procesu od starověkého Říma do r. 2012 a r. 2013, kdy proběhla velká rekonstrukce soukromého práva, která rozlišila sporné a nesporné řízení do dvou separátních právních pramenů.

V druhé kapitole se prvotně věnuji základnímu vymezení pojmu civilního procesu, nespornému řízení a k problematice diferenčního hlediska, jehož alespoň částečné definování je předmětem několika teorií, které mají snahu tento pojem společnosti přiblížit. Dále se věnuji obecným ustanovením ZŘS. ZŘS je k OSŘ v subsidiárním postavení, z toho důvodu se zaměřuji spíše na odlišnosti, které speciální úprava obsahuje oproti té obecné. Zároveň se v této kapitole také více zaměřuji na postavení státního zastupitelství v nesporných řízeních. Během své stáže na Okresním státním zastupitelství v Tachově jsem získala poznatky ohledně role

státního zastupitelství dle ZŘS převážně v řízeních o omezení svéprávnosti. Zároveň k této části kapitoly přikládám i anonymizovaný vzor, jak takový vstup státního zástupce může v praxi vypadat.

V další kapitole svoji pozornost zaměřuji na zvláštní část ZŘS, konkrétně na řízení ve věcech rodinněprávních. Daná část zákona je velice rozsáhlá, a proto z níže vypsanych důvodů a důvodů volby tématu jsem se rozhodla zaměřit pouze na rozvázně vybraná řízení, a to řízení ve věcech manželských a předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí spolu s výkonem rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí.

Cílem mé práce je dosáhnout celistvého přehledu od vysvětlení základních pojmů, historického vývoje a průběhu vybraných řízení z obecné a zvláštní části ZŘS. Zároveň aby mnou vytvořený přehled mohl sloužit jako ucelený zdroj informací týkající se problematiky nesporného řízení a konkrétních řízeních ve věcech rodinněprávních.

2. Historický vývoj zvláštního řízení soudního

Vývoj civilního procesu můžeme zaznamenat již ve starověkém Římě, kdy nejprve vznikl civilní proces, ze kterého se postupným vývojem oddělil proces trestní. V rámci civilního procesu rozlišení na nesporné a sporné řízení nebylo v daném období konkrétně určené, ale již poznání odlišností můžeme dovodit z Ulpinánových knih O úřadu prokonsula (fr. 2, D.I., 16 de officio proconsulis), kdy autor rozlišoval řízení na *iurisdictio contentiosa*, tj. řízení sporné a *iurisdictio voluntaria*, tj. řízení nesporné.¹ Tento vývoj dovršil v období poslední republiky (509 – 27 př. n. l.), kdy nesporné řízení představovalo pouze okrajový formalizovaný proces vyžadovaný pro významné hmotněprávní úkony.

Pro počátky práva a jeho vývoje bylo typické, že v moci soudní rozhodoval laický prvek. Z počátku vývoje civilního řízení se řízení rozlišovalo na dvě stádia, tj. řízení „*in iure*“, které probíhalo před *praetorem* (magistrátem) a řízení „*apud iudicem*“ probíhající před soudcem. V řízení „*in iure*“ *praetor* prostudoval podání stran, zvážil legalitu nároku žalobce a závažnost námitek žalovaného. Pokud bylo vše v pořádku, uzavřel s nimi dohodu o tom, co je mezi nimi nutné požadovat za sporné, doplnil právní kvalifikaci a vydal příkaz soudci, kterého si strany sami vybraly, nebo ho vybral sám *praetor* z alba *iudicum* (seznam soudců).² Dá se říci, že *praetor* (obecně magistrát) měl v řízení pasivní úlohu. Postupem času a vývoje laický prvek vymizel³ a pozice *praetora* získala aktivní úlohu v řízení. V období principátu se pravomoc *praetorů* rozšířila tak, že mohli sami v určitých samostatných řízeních upravovat právní poměry stran, tzv. *řízení cognitio extra ordinem*, což se dalo považovat za předchůdce nesporného řízení. Touto novou pravomocí měli danou příslušnost rozhodovat např. o ochraně fideikomissární substitute, řešení alimentálních záležitostí atd.

Pádem Římské říše a začínající nadvlády germánských států bylo vše přejato a všechny typy řízení spojeny do jednoho. Rozhodující slovo zde měl panovník, popř. pověřený úředník před shromážděním příslušníků družiny.

S vývojem nesporného řízení šla ruku v ruce také i větší potřeba zaznamenání právních jednání do listin. Listiny od této doby jsou považovány za

¹ OTT, E. O vývoji a předmětu řízení nesporného, Právník, 1996, č. 4, s. 317.

² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. Římské právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 18.

³ STAVINHOVÁ, J., HLAVSA, P. Civilní proces a organizace soudnictví, Brno: Masarykova univerzita, 2003, Edice učebnic Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s. 22.

nejvěrohodnější a velmi podstatný důkazní prostředek. S tímto také souvisí vznik notářství (notáři a notářské úřady)⁴ jako zvláštní odvětví nesporného řízení.⁵

Wipplingerová⁶ uvádí, že nesporné řízení zahrnovalo i řízení konkursní, zápisy vlastnického práva k pozemkům do zvláštních knih, fideikomisární řízení a amortizace listin. Zápisy z takových řízení měly pouze konstitutivní charakter až do 14. století, kdy nastala změna a již dále se výše vypsané zápisy nemusely považovat za pouhé důkazní prostředky, protože měly konstitutivní charakter. V období 14. století se k výše vypsáním zápisům, nyní se dají považovat za určitá rozhodnutí, přidalo vedení matrik jako součást nesporného řízení.

Církev v našich dějinách měla velmi výraznou roli při rozvoji společnosti, států atd. Jinak tomu není ani v případě rozvoje nesporného řízení, což nelze v daném vývoji opomenout.

V období 16. století na našem území platil Koldínův předpis Městská práva (1579) a také sedlské instrukce vrchnosti pro své hejtmány (1550, 1558). Tyto předpisy obsahovaly úpravu o zpečetění a inventuře pozůstalosti za účelem ochrany zájmů nezletilých nebo cizích dědiců, o složení sirotčích peněz k právu atd. Podrobnou úpravu správného hospodaření v polovině 16. století a zakotvení tzv. gruntovních rejstříků o převodech statků obsahoval předpis tzv. Hospodářů. Další předpisy (př. obnovené zvláštní zřízení zemské z r. 1627, poručenské řády z r. 1736 nebo 1755) upravující řízení pozůstalostní a sirotčí, péči o šílené a marnotratníky a v neposlední řadě řízení ve věci pozemkových knih, kdy později posloužily jako rámec pro základní právo v království a dalších zemích, na které dopadala působnost českých zákonů.

Pro vrcholný středověk je charakteristický feudalismus, v jehož období se nesporné řízení nedostalo na rovnou úroveň řízení spornému, ale přesto byly záležitosti spadající do nesporného řízení projednávány před kompetentními úřady (př. feudální soudy, úřady se speciální agendou). Pro feudální vztah je typický vztah nadřízenosti a podřízenosti vytvářející se mezi vrstvami společnosti. Podobně tomu bylo i v oblasti práva. Ve feudální společnosti měla hlavní slovo pozemková šlechta a pokud poddaní chtěli vyřešit svoji právní problematiku, mohli se odvolat pouze

⁴ OTT, E. O vývoji a předmětu řízení nesporného, Právník, 1996, č. 4, s. 317.

⁵ Již za vlády císaře Justiniána (Novely 44,73) notářství vstoupilo do nesporného řízení jako samostatná a organizovaná potestas actorum conficiendorum.

⁶ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R. SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2.

na jednoho soudce a administrátora, kteří „spadali“ pod jejich vrchnost. Neměli zde žádnou jinou možnost, např. přístup k jiným státním orgánům. Později na přelomu 18. a 19. století se pravomoc feudálního soudce v oblasti nesporného práva rozšířila natolik, že pohltila všechny pravomoci šlechty. Odborníci takovou pravomoc označují jako „*oficium nobile iudicis*“.⁷

Na historický vývoj do dob feudalismu navázala v době absolutismu vláda Marie Terezie, která sjednotila právo ve věcech pozůstalostních a sirotčích. Mnohem důležitější roli ve vývoji nesporného řízení zaujímal její syn, Josef II., svým patentem č. 464 z r. 1785. Patent č. 464 ve své druhé části sjednotil proces ve věcech pozůstalostních, sirotčích a kuratelních (tj. opatrovnictví), svěřeneckých a depositních pro všechny země Rakouska - Uherska.⁸ Za vlády Josefa II. rozkvétala soudní moc ve věcech nesporného řízení, ale zároveň oslábla agenda notářů, kteří existovali již od samého počátku. Dekretem č. 803 z roku 1788 Josef II. notářství zachoval, ale odebral jim jakoukoli možnost sepisování listin o právních skutečnostech. Z velké šíře agendy jim ponechal pouze agendu v rámci směnečných protestů.⁹ Současně s patentem č. 464 byla vydána učebnice Fügerova příručka nesporného řízení. Tato příručka, odborníky považována za zákon, obsahovala výčet a úpravu všech typů nesporného řízení.

Prvním právním pramenem, který již souhrnně upravoval nesporné řízení, byl císařský patent č. 208 z r. 1854. Císařský patent obsahoval skoro 300 ustanovení, která dnešní terminologií můžeme rozlišit na obecnou a zvláštní část. Obecná část (§1 - §19) císařského patentu upravovala obecná ustanovení. Zvláštní část ve svých ustanovení obsahovala úpravu řízení pozůstalostních, poručenských, opatrovnických, ve věcech svěřeneckých, adopce, legitimace, propuštění z moci otcovské, dobrovolný odhad a dobrovolnou dražbu, legalizaci, vidimaci, stvrzování překladů od tlumočnicků a úřední vysvědčení.¹⁰ Patent č. 208 i po vzniku samostatného československého státu (zákon č. 11/1918 Sb.) zůstal v platnosti. Důsledkem byla různá právní úprava nesporného řízení ve všech oblastech tehdejšího Československa.

⁷ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R. SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 5.

⁸ OTT, E. O vývoji a předmětu řízení nesporného, Právník, 1996, č. 4, s. 324.

⁹ OTT, E. O vývoji a předmětu řízení nesporného, Právník, 1996, č. 4, s. 325.

¹⁰ Císařský patent č. 208/1854 ř.z. z 9. srpna 1854.

Danou situaci vyřešilo unifikační úsilí v letech 1937 – 1938, kdy byl vydán zákon č. 320/1919 Sb., který mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Dále byl vydán zákon č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrcí a zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného (obsahoval pouze obecná ustanovení), jehož působnost platila pro celé Československo.¹¹ Věcná působnost zákona č. 100/1931 Sb. je stanovena v ustanovení §1 odst. 1 tak, že „zákon se užíje tam, má-li být podle zákonných předpisů postupováno v soudním řízení nesporném.“ Zákon dále v ustanovení §4 odkazuje na užití zákona o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanskoprávních věcech, tzv. jurisdikční norma¹² a to např. v instančním pořadí soudů, výjimečném určení příslušnosti Nejvyššího soudu atd. Zároveň byl v subsidiárním vztahu s dalšími zvláštními právními předpisy, upravující hmotněprávní základ jednotlivých nesporných řízení i s procesními odchylkami.¹³

V roce 1950 Národní shromáždění vydalo zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád, který sloučil úpravu sporného a nesporného řízení do jednoho předpisu. Zákon obsahuje zhruba 680 ustanovení a ve své zvláštní části (§230 - §426) obsahuje úpravu nesporného řízení (§230 - §368) a také jiná další řízení (§394 - §403¹⁴), která mají odchylky od obecné úpravy.¹⁵ Zároveň zákon zavedl pro celé soudní řízení (nesporné i sporné) jako hlavní zásadu princip materiální pravdy.

Dále i zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád byl vybudován na stejné ideologii jako jeho předchůdce. Nadále upravoval jednotné civilní řízení s přesným stanovením, která řízení považuje za zvláštní, tj. řízení ve věcech péče o nezletilé, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení o povolení uzavřít manželství a řízení o prohlášení za mrtvého.¹⁶

S celospolečenskou změnou v listopadu 1989 připadala v úvahu i rekonstrukce civilního soudnictví. Celkové velké rekonstrukce se civilní soudnictví dočkalo až v roce 2000 spolu s rekonstrukcí soukromého práva. Do roku 2000 byl

¹¹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní, 3. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 43.

¹² Zákona č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.

¹³ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R. SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 6.

¹⁴ Jednalo se o řízení ve věcech nájemních a věcech národního pojištění o důchodovém zabezpečení.

¹⁵ Odchylka, jako důvod zařazení do zvláštní části, těchto řízení byla hlavně dána jejich odlišnou hmotněprávní úpravou, která se projevovala i v té procesní.

¹⁶ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 8.

občanský soudní řád z r. 1963 měněn jednotlivými novelizacemi, kdy nejprve nesporné řízení¹⁷ bylo rozšířeno o řízení ve věcech obchodního rejstříku (1992), řízení o některých otázkách obchodních společností a družstev, řízení ve věcech voličských seznamů, řízení ve věcech sdružování v pol. stranách a pol. hnutí, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče. Dále se v roce 1992 do nesporného řízení zařadilo řízení o dědictví, řízení o úschovách a řízení o umoření listin. Vstup ČR do EU měl také vliv na rozvoj nesporného řízení.¹⁸

Rozlišení nesporného a sporného řízení do dvou oddělených právních předpisů přišlo s rekodifikací soukromého práva. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád byl upraven tak, aby odpovídal novému občanskému zákoníku. Poté vznikl samostatný zákon upravující nesporné řízení, tj. zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Cílem oddělení dvou typů řízení do separátních zákonů bylo zpřehlednění českého občanského soudního řízení. Úprava sporného řízení je sama o sobě natolik rozsáhlá, že úprava nesporného řízení ještě v témže předpise je více než zmatečná, protože samotný nesporný proces má řadu výjimek a řadu postupů, které se nedají na sporné řízení použít (viz kapitola Úvod). Důvodová zpráva k ZŘS uvádí hlavní rozdíly mezi sporným a nesporným řízením, které mohou sloužit i jako možné důvody jejich rozložení do dvou právních úprav, tj.:

- účel sporného a nesporného řízení,
- stanovení civilní pravomoci,
- vymezení okruhu účastníků a jejich postavení v řízení,
- určení místní příslušnosti soudů,
- ingerence státního zástupce do řízení,
- způsob zahájení řízení,
- dispozice a předmět řízení,
- dokazování a samotný průběh řízení,
- náklady řízení,
- vlastnosti rozhodnutí (tj. právní moc a vykonatelnost),
- apelační princip.¹⁹

¹⁷ Nesporné řízení stále mělo své „čestné místo“ ve zvláštní části zákona.

¹⁸ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R. SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 7.

¹⁹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Dz.

3. Obecná část ZŘS

ZŘS v českém právním systému představuje pramen procesního práva upravující tzv. řízení v soukromoprávních věcech. Původní záměr při vzniku ZŘS byl takový, že bude upravovat čistě nesporná řízení vyčleněná z hlavy V. třetí části původního OSŘ. Dnes ZŘS považujeme za předpis tzv. hybridní povahy, protože ve svých ustanovení upravuje řízení typicky nesporné povahy, a i řízení, která jsou sice sporné povahy, ale jsou natolik odlišná ve svém průběhu od sporného řízení upraveného v OSŘ, že mají své čestné místo v čtvrté hlavě druhé části ZŘS.²⁰

Systematika ZŘS vychází ze systematiky občanského zákoníku. ZŘS je členěno do tří částí. První část tzv. obecná část (§1 - §30) upravuje instituty, které jsou společné pro všechny typy řízení ze zvláštní části ZŘS. Pro větší přehlednost posloupnost institutů v obecné části kopíruje OSŘ. Obecná část ZŘS reflektuje základní principy, na kterých je nesporné řízení založeno, tj. zásada oficiality, zásada vyšetřovací a zásada úplné apelace. Část druhá tzv. zvláštní část (§31 - §513a) upravuje průběh řízení jednotlivých typů řízení ze zvláštní části. I zde je patrná stejná systematika ustanovení jako v obecné části ZŘS. Třetí a poslední část obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení (§514 - §518). Přechodná a závěrečná ustanovení krom ustanovení účinnosti zákona (tj. 1. 1. 2014) odkazují na tzv. harmonizační novelizaci OSŘ č. 293/2013 Sb., která upravuje řízení podle ZŘS zahájena před nabytím účinnosti, tj. před 1. 1. 2014.²¹

Nejdříve bych vysvětlila základní pojmy, které se s nesporným řízením pojí a dále také jednotlivé teorie, které mají snahu o vysvětlení diferenčního hlediska, díky kterému se řada odborníků snaží vysvětlit rozdíly mezi sporným a nesporným řízením. Dále se budu věnovat samotným ustanovením obecné části ZŘS.

3.1 Základní pojmy a definice nesporného řízení dle jednotlivých teorií

Civilní proces je pojem, na který se dá nahlížet různým způsobem. Základním stavebním kamenem civilního procesu, který je potřeba vysvětlit, je

²⁰ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 16.

²¹ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 17.

pojem proces, nebo-li *processus* (pochází z latinského slova *procedere*), překládáme jej jako pokračovat, postupovat. V užším pojetí proces označuje souhrn úkonů s právně relevantním účinkem, prostřednictvím kterých může být věc před orgány řešena s cílem danou věc projednat a rozhodnout. Skutečnost, že daná věc bude řešena před obecnými soudy nebo před jinými orgány veřejné moci stanoví příslušný předpis, podle kterého se bude postupovat.

Součástí větší skupiny procesu je samotné procesní odvětví tzv. civilní proces. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“) obsahuje v ustanovení §1 jeho neúplnou definici, tj. *„jedná se o postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků, ..., k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob.“* Pojetí z OSŘ plně nedefinuje civilní proces jako takový, ale pouze jeho užší význam jako civilní soudní řízení. Pokud bych jej chtěla dodefinovat, musím zahrnout také řízení před rozhodci, kteří mají taktéž oprávnění v individuálních soukromoprávních věcech rozhodovat.²²

Učebnice a literatura rozlišuje civilní proces na pět základních druhů soudních řízení, a to řízení nalézací, vykonávací (exekuční), insolvenční, zajišťovací a rozhodčí. Nalézací řízení je nejvýznamnějším prvkem civilního procesu, protože je upraveno převážně většinovým počtem ustanovení v OSŘ, a také proto, že se v něm zjišťuje existence tvrzeného soukromoprávního nároku, popř. se v něm právo samo vytváří.²³ Nalézací řízení se dále rozlišuje na řízení sporné, které je převážně upraveno v OSŘ, a řízení nesporné, které je upraveno v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). Právě nespornému řízení budou věnovány následující stránky.

ZŘS jako samostatný zákon upravující nesporné řízení vznikl velkou rekonstrukcí soukromého práva, jehož vzorem byl historický kontext, kdy duální podoba řízení byla i za první československé republiky. Teoretická hranice mezi sporným a nesporným řízením není vůbec snadno ohraničitelná. Řada významných českých právních odborníků měla a dodnes i má snahu o její možnou diferenciaci. Z toho důvodu můžeme snahu o rozlišení těchto dvou řízení pojmout jako teorie, které se s vývojem právního státu a vývojem historie české země vyvinuly.

²² ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní, 3. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 40.

²³ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní, 3. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 51.

Možným autorem první a nejvíce přijatelné teorie tzv. teorie účelu řízení je profesor Ott. Byl si vědom toho, že prvním krokem pro rozlišení je nalezení tzv. diferenciačního kritéria, který vymezil jako „*agregát mezi sebou nesouvisících úkonů soudce nebo notáře k zvláštním samostatným útvarům formálního práva, která nesou se za různými speciálními účely.*“²⁴ Dále k dalším popsatelem rozdílu přidává podnět řízení, předmět řízení, který spočívá v rozlišení účelu řízení na preventivní či represivní a formální směr řízení. Podmět řízení spočívá v tom, že v nesporném řízení neexistuje primární spor mezi jednotlivými stranami, ale jejich shoda v dané problematice. Formální stránkou nesporného řízení Ott upozorňoval na patřičné rozdíly procesu (např. zahájení řízení, projednávání věci atd.). Nesporné řízení se skládá z více druhů řízení, která mají společné a zároveň i odlišné znaky. Bez debaty společným znakem je jistě preventivní účel řízení, tzn. že v řízení záleží a je v určité souhře vznik změna nebo zánik právních vztahů.²⁵ Příznivci této teorie krom výše zmiňovaného byli také Wolfengrün, Hora nebo Hellwig.

Druhá teorie propagovaná profesorem Wachem spatřuje diferenciační hledisko povahu soudního rozhodnutí, tzn. zda-li rozhodnutí soudu má povahu konstitutivní nebo deklaratorní.²⁶ Třetí teorie viděla diferenciační hledisko hlavně v procesním hledisku řízení, tzn. klade důraz na kritéria rozdílu od nesporného soudnictví, tzv. obecného soudnictví. V mém pořadí čtvrtá teorie považuje za odlišné hledisko povahu vztahu v daném řízení, tzn. na dvoustranný právní vztah a zbylé hmotněprávní vztahy. Podstatou dvoustranného právního vztahu je postavení jedné strany jako toho, co musí splnit nějakou povinnost a na druhé straně stojí strana, která má určité právo danou povinnost po druhém požadovat. Toto je definiční kritérium, taktéž i definice účastníků, sporného řízení. Pro nesporné řízení je typické postavení stran řízení, kdy jedna ani druhá strana nemá určité právo ani povinnost, tj. zbylé hmotněprávní vztahy.²⁷

²⁴ OTT, E. Řízení nesporné, Praha: Všehrd, 1911, s. 5

²⁵ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 9.

²⁶ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2.

²⁷ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 9.

Šínová²⁸ k výše vypsáním teoriím diferenčního hlediska sporného a nesporného řízení řadí i zásady, které jsou typické pro jedno či druhé řízení. Zásady civilního procesu představují regulace, podle kterých se řízení řídí. Ve většině případů zásady, nebo-li principy nejsou doslovně obsaženy v daném právním předpise, ale určitým způsobem z něho vyplývají. Důvodem, proč nejsou přímo obsaženy v zákoně, je to, že tzv. principy vycházejí z ústavních principů, ke kterým se ČR zavázala. Ať už je to zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod nebo mezinárodní úmluvy, kterými je ČR vázána podle čl. 10a Ústavy ČR. Zásady, které jsou vázány hlavně ústavním pořádkem, nazýváme tzv. ústavní principy soudnictví, které vymezují právo na spravedlivý proces. Druhou skupinu zásad, které jsou upraveny hlavně na zákonné úrovni, jsou tzv. odvětvové principy procesu. Klíčové zásady typické pro nesporné řízení a zároveň odlišné od zásad, upravující sporné řízení, jsou:

- zásada oficiality,
- zásada vyšetřovací,
- zásada úplné apelace.

3.2 Úvodní ustanovení ZŘS

ZŘS na prvním místě v obecné části ZŘS upravuje zásadu subsidiarity ve vztahu k OSŘ, který má charakter *lex generalis*. Obecnou subsidiaritu ZŘS upravuje v ustanovení § 1 odst. 3 tak, že pokud ZŘS neučí jinak, užije se na řízení úprava OSŘ. Obecná subsidiarita, tedy užití *lex generalis*, hraje klíčovou roli, protože regulace ZŘS obsahuje jen striktní výjimky. Vedle toho ZŘS zmiňuje i tzv. zbytkovou subsidiaritu, a to tak, že „*pokud z povahy jednotlivých ustanovení nevyplývá něco jiného, použije se ustanovení tohoto zákona (myšleno ZŘS) vedle OSŘ.*“²⁹ To lze chápat tak, že konkrétní institut je upraven v OSŘ a vedle této úpravy je i úprava v ZŘS, která jej doplňuje a specifikuje na užití v rámci nesporného řízení.³⁰

Pravomoc soudů je zákonem určena tak, že soudy projednávají a rozhodují věci stanovené tímto zákonem.³¹ Dále zákonodárce v §2 ZŘS pro lepší orientaci

²⁸ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2.

²⁹ Ustanovení § 1 odst. 4 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

³⁰ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s. 1-3.

³¹ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

stanovil taxativní výčet řízení, která jsou upravena pouze tímto zákonem. Jedná se například o řízení o podpůrných opatřeních a ve věcech svéprávnosti, ve věcech nezvěstnosti a smrti, o přivolení k zásahu do integrity, ve věcech přípustnosti převzetí nebo držení v ústavech, o pozůstalosti, ve věcech kapitálového trhu, ve věcech voleb zaměstnanců, o soudním prodeji zástavy, ve věcech manželských a partnerských, ve věcech osvojení atd.

3.3 Příslušnost soudu

V rámci zahájení řízení soud zkoumá splnění procesní podmínky, tj. zda návrh na zahájení řízení byl podán věcně a místně příslušnému soudu.

Základním pravidlem věcné příslušnosti dle ZŘS je příslušnost okresních soudů pro řízení v prvním stupni, pokud zákon nestanoví jinak. Z toho ZŘS taxativním výčtem vyvozuje výjimku, kdy pro řízení v prvním stupni je příslušný krajský soud. Taková řízení jsou např. ve statusových věcech právnických osob, o vyloučení z výkonu funkce podle z. č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, o jmenování znalce v řízení o některých otázkách týkajících se právnických osob³², ve věcech opatrovnictví právnických osob atd.³³

Místní příslušnost je v ZŘS zakotvena tak, že místně příslušný soud je obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná. Je-li účastníkem řízení nezletilá osoba³⁴, je místně příslušným soudem také „*soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popř. jiných rozhodujících skutečností* (např. bydliště nezletilého na základě rozhodnutí jednoho rodiče v případě, že nemá oba rodiče; bydliště na více místech při střídavé péči o nezletilého), *své bydliště.*“³⁵ Dá se konstatovat, že toto ustanovení představuje úpravu *lex generalis* ve vztahu k ustanovením v druhé zvláštní části ZŘS, kde je určena tzv. zvláštní či výlučná místní příslušnost. Subsidiárně se pro určení místní a věcné příslušnosti také použije ustanovení §11 OSŘ. Stanoví, které okolnosti jsou rozhodující pro správné stanovení příslušnosti, tj. okolnosti v zahájení řízení. Příslušnost lze také stanovit na základě jiného zákona nebo pravomocným rozhodnutím.³⁶ ZŘS ve své zvláštní části u některých řízeních stanoví výhradní užití

³² Vložen zákonem č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákone č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

³³ Ustanovení § 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

³⁴ Za nezletilou osobu se nepovažuje také osoba, která nabyla plnou svéprávnost na základě ustanovení §30 odst. 2 občanského zákoníku, tj. přiznání svéprávnosti, uzavření manželství.

³⁵ Ustanovení § 4 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

³⁶ Ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

ustanovení § 11 OSŘ, tj. řízení o některých podpůrných opatřeních a v řízení o povolení uzavřít manželství.

Výjimka z toho, že pro určení místní příslušnosti soudu jsou rozhodující okolnosti v okamžiku zahájení řízení a většinou se nepřihlíží k jejich změně během řízení, je tzv. přenesená příslušnost, a to pouze v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé, ve věcech opatrovnických a v řízení o svéprávnosti. Přenesená příslušnost je možná v případě patrných změn okolností, podle nichž se určuje místní příslušnost. Při posouzení, zda soud místní příslušnost deleguje na jiný, je dbán zřetel na zájem nezletilého, opatrovance nebo osoby, o její svéprávnosti se rozhoduje, může soud místní příslušnost delegovat na jiný. To představuje výjimku ze zásady *perpetuatio fori*. V případě, že delegovaný soud s tímto nesouhlasí, předloží věc k rozhodnutí nadřízenému soudu³⁷. Jeho rozhodnutím je vázán soud, který podnět podal nadřízenému soudu a také i ten soud, který příslušnost delegoval.³⁸ Z přenesení příslušnosti je vyloučeno řízení ve věcech osvojení z důvodu, že jednotlivá dílčí rozhodnutí na sebe navazují a je tedy účelné, aby o věci rozhodoval pouze jeden soud.³⁹

V souvislosti s určení příslušnosti soudu se také řeší funkční příslušnost. Pro nesporná řízení se užíje základní úprava obsažená v §10 OSŘ, která stanoví funkční příslušnost krajským soudům v rozhodování o odvoláních. V případě, že v prvním stupni rozhodoval krajský soud, funkčně příslušný odvolací soud je zde vrchní soud. Ustanovení §10a OSŘ stanoví funkční příslušnost Nejvyššího soudu pro rozhodování o dovolání proti rozhodnutí krajských či vrchních soudů jako odvolací instance. Funkční příslušnost soudu v rozhodování o žalobě na obnovu řízení a o žalobě pro zmatečnost zmiňují níže (viz kapitola Žaloba pro zmatečnost, žaloba na obnovu řízení).

3.4 Účastenství

V rámci nesporného řízení teorie rozlišuje dvě pojetí účastenství, a to na materiální a formální pojetí. Materiálním úhlem pohledu rozumíme účastenství na řízení z hlediska hmotněprávního, tzn. že se v řízení jedná o hmotněprávních právech a povinnostech účastníků řízení. Toto pojetí je typické pro nesporná řízení,

³⁷ Tento postup nelze v případě, že o místní příslušnosti v dané věci bylo rozhodnuto odvolacím soudem.

³⁸ Ustanovení § 5 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

³⁹ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 27.

a to hlavně v řízeních, která jsou zahajována *ex offio*. V rámci formálního pojetí jsou účastníci vymezeni jako ti, kteří jsou přímo zákonem (v našem případě ZŘS) označeni v návrhu na zahájení řízení nebo v žalobě. Formální vymezení účastenství je typické spíše pro sporné řízení, ale setkáváme se s ním i v řízeních nesporných, která jsou zahajována na návrh. V rámci některých typů návrhových řízení podle §2 ZŘS je složité vymezit konkrétní účastníky řízení, a proto se za účastníka považuje každý, jehož právní postavení může být nebo je ovlivněno rozhodnutím vydaným v nesporném řízení, tzn. převaha materiálního úhlu pohledu. V souvislosti s tím, z formálního úhlu pohledu je účastníkem řízení ten, kdo splňuje materiální podmínky účastenství za předpokladu, že proti němu bylo řízení zahájeno, nebo ho soud k řízení přibere, nebo vstoupí do řízení na základě svého uvážení.⁴⁰ Institut přibrání účastníka soud užije za podmínky, že se v řízení má o jeho právech a povinnostech rozhodovat, ale jako účastník v řízení zatím nevystupuje. V souvislosti s přibráním účastníka, ZŘS upravuje i institut ukončení účastenství v řízení v případech, kdy se o jeho právech a povinnostech rozhodovat nebude. O ukončení účastenství soud rozhoduje formou usnesení.⁴¹

Okruh účastníků je přímo dán ZŘS, nelze tedy použít tzv. první definici účastníků řízení vyplývající z ustanovení §90 OSŘ. Účastníci nesporného řízení jsou obecně definováni tak, že „*účastníkem řízení, které může být zahájeno i bez návrhu, je navrhovatel, dále ten, o jehož právech či povinnostech má být v řízení jednáno*“ (zde teorie používá označení tzv. třetí definice účastníků řízení) a také podle odstavce druhého téhož ustanovení také „*ten, kterého zákon za účastníka označuje*“ (teorii označována jako tzv. druhá definice účastníků řízení)⁴², kdy se odkazuje na řízení podle zvláštní části ZŘS. Definice účastenství podle druhého odstavce §6 ZŘS má aplikační přednost před ustanovení §6 odst. 1 ZŘS.

Pro snadnější posouzení, v jakých řízeních se použije správná definice účastenství, může posloužit kritérium „*podle čeho se řízení zahajuje*“. V případě zahájení z úřední povinnosti se použije definice podle §6 odst. 1 ZŘS. V návrhových řízeních se užije druhá definice účastníků řízení (§6 odst. 2 ZŘS).

⁴⁰ ŠLEJHAROVÁ, M. Problematika diferenciacie sporného a nesporného řízení, Právní rozhledy, 2019, č. 9, s. 322.

⁴¹ Ustanovení § 7 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁴² Ustanovení § 7 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Jak je tomu ve sporném řízení, tak i zde, v rámci účastenství je důležité splnění podmínky předpokladů účastenství, tj. způsobilost být účastníkem řízení podle §19 OSŘ, tak i procesní způsobilost podle §20 OSŘ.

Účastníci v řízení mohou být zastoupeni, a to obligatorně nebo na základě plné moci. Obligatorním zastoupení se projevuje zvýšená ochrana zájmů účastníků a za tímto účelem je jim soudem jmenován tzv. opatrovník. Jedná se např. o řízení o svéprávnosti, řízení o určení data smrti, řízení o umístění do detenčního zařízení nebo pouze v zastoupení nezletilého v řízení, kde je zapotřebí. Jako zástupce soud pro účely řízení týkajících se nezletilých dětí jmenuje orgán sociálně-právní ochrany dětí.

3.4.1 Oprávnění státního zastupitelství

Zvláštností nesporného řízení je možnost vstupu státního zástupce, jako ochránce veřejného zájmu, již do zahájeného řízení nebo řízení svým návrhem zahájit. Státní zastupitelství je organizační složka státu, ale v řízení podle ZŘS vystupuje vlastním jménem. Tato působnost státního zastupitelství vyplývá ze zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, který stanoví oprávnění podat návrh nebo vstoupit do zahájeného občanského soudního řízení a odkazuje na OSŘ nebo ZŘS pro upravení procesního postavení státního zástupce⁴³. Tím, že soustava soudů kopíruje soustavu státního zastupitelství, tak se z ustanovení §3 odst. 1 ZŘS vyvozuje i věcná příslušnost státního zastupitelství tak, že ve většině případů je věcně příslušným okresní státní zastupitelství.

Tímto vstupem do řízení státní zástupce nijak nenarušuje rovnost stran řízení vyplývající z čl. 37 Listiny. ZŘS taxativně vymezuje typy řízení⁴⁴, u kterých je možný vstup státního zástupce, např. se jedná o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, ústavní výchovu, určení data narození nebo pozastavení, omezení, zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu, ve věcech ochrany proti domácímu násilí, o svéprávnosti⁴⁵. Státní zástupce je také oprávněn vstoupit do zahájeného řízení ve věcech o určení data smrti, ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnického péče nebo vyslovení nepřipustnosti držení v zařízení sociálních

⁴³ Ustanovení §4, § 5 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

⁴⁴ Ustanovení § 8 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2020, sp. zn. 24 Cdo 1739/2020.

služeb, o umoření listin a v některých dalších otázkách týkající se právnických osob.

Státní zástupce se stává účastníkem řízení a zároveň i samostatným procesním subjektem dnem, kdy oznámení o vstupu do řízení došlo k věcně a místně příslušnému soudu.⁴⁶ Subjekt civilního řízení je označení pro orgány, které mají v řízení taková práva a povinnosti, že mohou ovlivnit průběh řízení. Obecně se subjektem civilního řízení rozumí hlavně soud nebo další rozhodovací orgány (př. státní zastupitelství), které vykonávají svoji pravomoc podle OSŘ, popř. ZŘS. V tomto případě státní zástupce jako procesní subjekt je oprávněn podat odvolání proti rozhodnutí soudu I. stupně.⁴⁷ Dále v těchto řízeních (viz výše) může státní zástupce podat již návrh na zahájení řízení a je v postavení účastníka řízení jako návrhovatel.

Státní zástupce v postavení účastníka má stejná práva jako účastník řízení (př. může podat zpětvzetí návrhu), až na výjimky úkonů, které mohou být dílem pouze účastníků právního poměru, tzn. nemůže uznat nárok, vzdát se práva, uzavřít dohodu o předmětu řízení, protože se v řízení nejedná o jeho právech, popř. o jeho povinnostech.

3.5 Úkony soudu před zahájením řízení

Před zahájením řízení je soud oprávněn učinit určité kroky, než zahájí samotné řízení. Literatura tento úsek řízení označuje jako předběžná řízení, kam se řadí smírčí řízení, předběžná opatření a podle OSŘ ještě zajištění důkazů.

3.5.1 Smírčí řízení

Smírné řešení sporu je jedna ze základních obecných zásad procesu, která se uplatňuje ve všech typech řízení. Jeho cílem podle ZŘS je vyřešit spor mimosoudním smírčím nebo mediačním jednáním, kdy soud je povinen účastníky řízení dostatečně informovat a poučit o možnosti smírčího řízení, kdy jej rozlišujeme na prétorský smír podle ustanovení §67 a násl. OSŘ a soudní smír podle ustanovení §99 OSŘ⁴⁸, dále také o možnosti mediačního jednání, které se řídí zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci.

⁴⁶ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s. 15.

⁴⁷ STAVINHOVÁ, J. a kol. Subjekty civilního soudního řízení, Právnický slovník, 3. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁴⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1997, sp. zn. III. ÚS 144/97.

V praxi se dnes mediace užívá stále častěji, což lze doložit ze statistických údajů AMČR⁴⁹. Konkrétně je zaznamenán nárůst úspěšných mediací od r. 2009, kdy bylo uzavřeno 32 písemných či ústních dohod a v roce 2018 jich bylo celkem 267. AMČR v roce 2019 zaznamenala pokles uzavřených dohod, a to na pouhých 139. Ze široké oblasti, kde mediace působí, má největší zastoupení rodinná mediace (85 %), v jejímž rámci mediátoři spolupracují s OSPODY.

V rámci smířčího řízení soud smířčí řešení schvaluje usnesením a může se uplatňovat řada institutů, např. dohody rodičů v řízení o péči o nezletilé, dohody dědiců v řízení o pozůstalosti. Také se může užít institutu dohody o předmětu řízení, které jsou upraveny ustanovením §10 ZŘS, kdy účastníci řízení uzavřou dohodu, která rovnou vyvolává jí zakotvené právní následky bez schválení dohody soudem, nebo také dohoda může samotné rozhodnutí soudu nahradit. V souvislosti s dohodou ze zákona vyplývá povinnost o dohodě sepsat protokol, který obsahuje obsah dohody a podpisy všech účastníků řízení, které dokládají i fakt, že s dohodou všechny strany souhlasí. Dohodu o předmětu řízení schvaluje soud usnesením jako zjednodušenou formou rozhodnutí, pokud zvláštní část ZŘS u jednotlivých řízení umožňuje rozhodnout touto formou, a pokud se obě strany vzdají práva na podání odvolání. Rozsudkem soud rozhoduje v případech, kdy ZŘS nestanoví, že se rozhoduje formou usnesením.

3.5.2 Předběžná opatření

Predběžná opatření obecně slouží k zatímnímu upravení poměrů účastníků nebo je-li obava ohrožení výkonu soudního rozhodnutí ještě před samotným zahájením řízení. Předběžné opatření v nesporném řízení soud nařídí na základě návrhu účastníka. Dále jej může nařídít i z úřední povinnosti, a to v řízeních zahajovaných *ex offio*, kromě řízení o pozůstalosti. Předběžná opatření mohou být soudem nařízena i po zahájení řízení, a to z důvodů daných ustanovením §102 odst. 1 OSŘ. Ke splnění účelu předběžných opatření soud užívá instituty jako je jistota nebo osvědčení. Složení jistoty (max. výše 10 000 Kč nebo 50 000 Kč v podnikatelské činnosti) není zapotřebí v řízeních, které soud může „nařídít i bez návrhu ve věci ochrany proti domácímu násilí nebo ve věcech týkající se

⁴⁹ Příloha – Statistické údaje AMČR.

výživného. “⁵⁰ ÚS judikoval, že jde například o řízeních ve věcech péče o nezletilé, jeho výživy, styku s rodiči či obecně o rodičovskou odpovědnost.⁵¹

Soud o nařízení předběžného opatření rozhoduje formou usnesením, ve kterém ukládá navrhovateli povinnost v konkrétně stanovené lhůtě podat návrh na zahájení návrhových řízení podle ZŘS, která do té doby ještě nebyla zahájena. Pokud tak neučiní, nastává tím jeden ze zákonných důvodů zániku předběžných opatření podle ustanovení §77 odst. 1 písm. a) OSŘ. Z praxe soudu⁵² také vyplývá možnost, kdy soud rozhoduje předběžným opatřením v již zahájeném řízení, tj. do doby rozhodnutí ve věci samé. Typické je to pro řízení upravující péči a výživného rodičů, kdy soud hájí zájem nezletilého dítěte být v kontaktu se svými rodiči a budovat si s nimi vztah. Cílem takového opatření je zabránění vzájemného odcizení jednoho rodiče s nezletilým

Předběžná opatření nemají takovou intenzitu, aby se tento zásah dal klasifikovat jako zásah do ústavně zaručených práv, neboť při rozhodování o nařízení předběžného opatření se nerozhoduje o právech a povinnostech účastníků s konečnou platností. Jde pouze o opatření dočasného charakteru, kdy zatímně upravuje práva a povinnosti. Zároveň se nevylučuje pozdější ochrana práv dotčeného účastníka v konečném rozhodnutí. Nejedná se v žádném případě o prejudikaci konečného výsledku řízení.⁵³ Zároveň také svojí dočasností předběžné opatření neporušuje základní lidské právo, tj. právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.⁵⁴ K tomuto se vyjádřil i ÚS ve svém nálezu, ve kterém potvrzuje výše zmíněnou dočasnost předběžného opatření a zatímní úpravu práv a povinností. Zároveň ÚS vyjádřil i domněnku, že rozhodnutí o předběžném opatření je způsobilé zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení a lze je podrobit ústavněprávnímu přezkumu.⁵⁵

3.6 Průběh řízení

3.6.1 Zahájení řízení

Při zahájení nesporného řízení se užívá dispoziční zásada při návrhových řízeních nebo zásada oficiality u těch, které se nařizují *ex offio*. Návrh na zahájení

⁵⁰ Ustanovení § 12 odst. 3 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁵¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. II. ÚS 3887/19.

⁵² Usnesení Okresního soudu Plzeň – sever ze dne 6. 5. 2020, sp. zn. 6 Nc 13218/2019.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2019, sp. zn. IV. ÚS 802/19-2.

⁵⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2000, sp. zn. IV. ÚS 488/99.

⁵⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2020, sp. zn. III. ÚS 1121/20.

řízení podaný účastníkem řízení může být v písemné listinné nebo elektronické podobě nebo telefaxem. Pokud elektronické podání obsahuje e-podpis nebo je učiněn prostřednictvím datové schránky, má stejné vlastnosti jako originální písemná listina. Podání ve formě elektronické nebo podání telefaxem bez e-podpisu je dle §42 odst. 2 OSŘ nutné do tří dnů od podání doplnit předložením jeho originálu, popř. zasláním podání v písemné formě, které má shodně znění jako to elektronické. V případě, že návrh do tří dnů originál nepředloží nebo nepošle návrh v písemné formě, soud ho nemůže brát za „návrh, který je řádně doručen“ a k takovému návrhu nepřihlíží. Návrh také musí obsahovat zákonem požadované náležitosti. Obecné náležitosti vyplývají hlavně z §42 odst. 4 OSŘ. Dále ZŘS ve vztahu k jednotlivým typům řízení stanovuje zvláštní náležitosti, které jsou neodmyslitelnou součástí každého návrhu.

V případě zahájení řízení z moci úřední, soud zahájí řízení usnesením bezodkladně poté, co se dozvěděl o rozhodných skutečnostech pro jeho zahájení i vedení.⁵⁶ Soud podněty pro zahájení řízení *ex offio* může získat ze své vlastní činnosti nebo činnosti jiných orgánů (např. správní úřady, orgány ÚSC) nebo podáním podnětu FO nebo PO, jejichž obsahem je pouhé upozornění. Usnesení o zahájení řízení se považuje za rozhodnutí ve věci samé, protože svojí povahou nahrazuje návrh na zahájení řízení a současně z takového usnesení vyplývají právní účinky podání.⁵⁷ Vzhledem ke své povaze je nutné, aby soud usnesení o zahájení řízení doručil všem účastníkům do vlastních rukou, pokud soud nestanoví jinak. Výjimka z toho ustanovení je v případě projednání dědictví, kdy „*soud zahájí řízení bez návrhu, jakmile se dozví, že FO zemřela nebo byla prohlášena za mrtvou*“⁵⁸ a takové usnesení o zahájení řízení nemusí účastníkům doručovat.

Zákonodárce zakotvil možnost učinit návrh ústně do protokolu v řízeních, které lze zahájit z úřední povinnosti, v řízeních o povolení uzavřít manželství, ve věcech ochrany proti domácímu násilí, o určení a popření rodičovství a ve věcech osvojení. Takové podání může být učiněno i u místně nepřislušného soudu, který návrh musí bezprostředně poté postoupit místně příslušnému soudu.

⁵⁶ Ustanovení § 13 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁵⁷ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s 24.

⁵⁸ Ustanovení § 138 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

3.6.2 Příprava jednání

Příprava jednání je úsek řízení, kdy soud ještě nezahajuje samotné řízení, ale může vyzvat účastníky k vyjádření se k návrhu na zahájení řízení a k předložení důkazních prostředků jimi navrhovaných. Cílem přípravného jednání je připravit věc na projednání tak, aby o ní mohlo být neprodleně rozhodnuto a nemuselo se řízení odročovat. Jedná se o projev zásady hospodárnosti, rychlosti a ekonomičnosti. Toto je typické pro sporné řízení, kdy se také uplatňuje zásada projednací, tzn. účastníci řízení mají povinnost důkazního břemena, což se na nesporné řízení nevztahuje. Spolu s přípravou jednání jsou spojeny účinky, jako je např. koncentrace řízení podle §114c OSŘ.

Ustanovení §17 ZŘS stanovuje, že v rámci nesporného řízení se přípravné jednání nevede. Zákonodárce tímto ustanovením mínil pouze vyloučení účinků v rámci nesporného řízení, která jsou typická pro sporné řízení, tj. koncentrace řízení podle §114c OSŘ, vydání rozsudku pro uznání podle §114c odst. 6 OSŘ, zastavení řízení podle §114c odst. 7 OSŘ, vydání rozsudku pro zmeškání podle §153b OSŘ nebo vyhlášení rozsudku bez jednání, a to i se souhlasem účastníků podle §115 a OSŘ. Nemínil tím nikoliv fakt, že v nesporném řízení není možné věc projednat před samotným zahájením řízení. To se dá také odvodit z toho, že nesporné řízení není provázáno se zásadou projednací, ale se zásadou vyhledávací, kdy soud má povinnost zjistit rozhodné skutečnosti a provést i účastníky nenavržené důkazy.

Ustanovení §17 ZŘS se neužije v řízeních podle zvláštní části ZŘS, protože tato úprava ve zvláštní části ZŘS je *lex specialis*. Jde o řízení o úschovách, řízení o umoření listin, řízení ve věcech kapitálového trhu, řízení o předběžném souhlasu s provedením šetření ve věcech ochrany hospodářské soutěže, řízení o nahrazení souhlasu ČAK k seznámení se s obsahem listin, řízení o plnění povinností z předběžného opatření ESLP, řízení ve věcech voleb do rady zaměstnanců nebo voleb zástupců pro oblast BOZP nebo voleb členů zvláštního vyjednávacího výboru EDS, řízení o soudním prodeji zástavy, řízení o zákazu výkonu práv spojených s účastnickými CP.

3.6.3 Jiný soudní rok

Jde o nový procesní institut nesporného řízení (vznikl spolu s účinností ZŘS), jehož cílem podle komentáře k ZŘS⁵⁹ je zjistit a objasnit rozhodné skutečnosti za méně přísných zákonem stanovených podmínek. V případě, že soud užití institutu jiný soudní rok považuje za účelný, svolá jím k přípravě a k projednání věci. Účastníci mají možnost se k věci vyjádřit, když soud jejich stanoviska nezjistí jiným vhodným způsobem. Způsob, místo a průběh jiného soudního roku určuje předseda senátu opatřením a o průběhu sepíše protokol. Jiný soudní rok se může konat mimo soudní budovu nebo mimo obvyklou úřední dobu soudu, což dává možnost účasti i osobám, které by nemohly být v řádném soudním jednání účastny. Co se týče účastenství, tak i v tomto případě, může soud rozhodnout o vykázání veřejnosti z řízení.

Svoboda ve svém článku⁶⁰ na jiný soudní rok nahlíží ze dvou úhlů, a to jako na samostatné řízení, nebo něco jako je přípravné řízení ve sporném řízení. Prvním pojetím se dbá zájmů účastníka řízení, o jehož právech, povinnostech nebo o jeho statusu má být rozhodováno a zároveň, aby byla věc projednána mimo budovu soudu, pokud je to vhodné a potřebné. S tímto se ztotožňuje i ÚS, který ve svém nálezu⁶¹ judikoval určitou představu do budoucna (platící i pro obecnou soudní soustavu), jak by jiný soudní rok v praxi u těchto typů řízení⁶² měl vypadat. Ve vztahu k tomuto nálezu, který se týká řízení o dalším držení osoby ve zdravotním ústavu, ÚS ve svém nálezu vyslovil, že pokud není možné umístěnou osobu předvést na líčení v budově soudu, tak by soudce měl umístěného člověka ve zdravotním ústavu nebo v místě, které pro dotyčnou osobu bude komfortní, osobně navštívit a dát mu možnost sdělit svůj náhled na věc. Zároveň by soudce s dotyčnou osobou měl hovořit tak, aby mu dotyčná/ý porozuměla a cítila se s ním dobře. Dále ÚS poukázal na fakt, že v případě tohoto institutu, není zapotřebí zvat všechny účastníky řízení, a to s ohledem na to, že může nastat např. kolize zájmů.

Druhé pojetí svým způsobem nahrazuje tzv. přípravné řízení, které v nesporném řízení neznáme. Tímto má přispět k dostatečnému zjištění a ujasnění

⁵⁹ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s. 32.

⁶⁰ SVOBODA, K. Průběh řízení a dokazování ve zvláštních řízeních soudních, JURISPRUDENCE, 2014, č. 2, s. 20 – 26.

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2014, sp. zn. I. ÚS 1974/14.

⁶² Jedná se např. o řízení o zrušení nebo změnu rozsudku, kterým byla omezena svéprávnost člověka, který se dle lékaře není schopen zúčastnit řádné řízení v budově soudu, ale je natolik způsobilý a při smyslech, že je schopen se aktivně řízení účastnit.

skutečností pro řízení podstatné tak, aby v řízení mohlo být, co nejdříve rozhodnuto (viz kapitola Přípravné jednání).

3.6.4 Jednání

Před nařízením jednání podle ZŘS soud postupuje podle ustanovení §114 a §114a OSŘ, kdy zkoumá splnění podmínek řízení, odstraňuje případné vady podmínek řízení a připravuje jednání tak, aby bylo možné vydat bezodkladně meritorní rozhodnutí.

*„K projednání věci samé soud nařídí jednání, ledaže ZŘS stanoví, že jednání není třeba nařizovat.“*⁶³ Blíže ZŘS jednání neupravuje, a tím pádem ze zásady subsidiarity na další průběh vyplývá užití ustanovení *lex generalis*, tj. ustanovení §115 a násl. OSŘ.

Z komentáře k ZŘS a literatury vyplývá, že zákon stanovuje různé alternativy, kdy se jednání nenařizuje. Jednání se nenařizuje v tzv. alternativních postupech soudu, které jsou méně formální – hovoříme zde o institutu jiný soudní rok (viz kapitola Jiný soudní rok). Dále možnost nekonání jednání, kdy ZŘS to ve své zvláštní části přímo stanoví – jde např. o řízení týkající se PO, řízení o úschovách, ve věcech kapitálového trhu atd. Výjimku představuje povinnost nařídít jednání v řízeních, kdy je zapotřebí provést dokazování pro objasnění věci. Je to dáno procesním právem účastníků být přítomni při provádění důkazů a také se k nim vyjadřovat. V poslední řadě zákonodárce zakotvil tzv. *„bezvýjimečnou záповěd' konání jednání.“*⁶⁴ Tímto pojmem rozumíme, že ze ZŘS vyplývá přímý zákaz konání jednání, a to v případech, kdy se rozhoduje o předběžném opatření (např. předběžné opatření proti domácímu násilí podle §404 ZŘS atd.).

Do možností, kdy není zapotřebí nařídít jednání v nesporném řízení, nezasahuje možnost rozhodnout ve věci na základě účastníky předložených důkazů, vzdání se účasti na projednání věci nebo souhlasu rozhodnutí věci bez nařízení jednání podle ustanovení §115a OSŘ.

3.6.5 Průběh jednání

Průběh jednání není nijak zvlášť ZŘS upraven. Jednání se obecně řídí zásadou veřejnosti, ze které existují výjimky, a to řízení o pozůstalosti, řízení ve

⁶³ Ustanovení § 19 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁶⁴ SVOBODA, K. Průběh řízení a dokazování ve zvláštních řízeních soudních, JURISPRUDENCE, 2014, č. 2, s. 21.

věcech osvojení, bylo-li rozhodnuto o utajení osvojení podle §444 ZŘS, kdy veřejnost je z jednání vyloučena.

Obecně se na průběh jednání užíje ustanovení §115 a násl. OSŘ. ZŘS stanovuje speciální úpravu v ustanovení §20 ZŘS. Podle něj je soud povinen zjistit všechny skutečnosti, které jsou důležité pro vydání rozhodnutí a při svém rozhodování není omezen skutečnostmi, které uvádějí účastníci (projev vyšetřovací zásady). Účastník může uvádět rozhodné skutečnosti a označovat i nové důkazy po celou dobu řízení do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí, tzn. není nijak omezen koncentrací řízení (tzv. stopstav v řízení).

Podle ustanovení §20 odst. 3 ZŘS *„nelze mít za to, že nedostavením se účastníka k jednání či nepodání písemného vyjádření k výzvě soudu se určité skutečnosti pokládají za prokázané nebo že účastník nárok uznal. Toto nebrání soudu, aby účastníka vyzval k vyjádření se o určitém procesním návrhu s připojením doložky, že nevyjádří-li se do určité lhůty, bude se mít za to, že s návrhem souhlasí.“*

Po celé řízení má soud snahu o mimosoudní řešení, tj. smíru či mediace (viz kapitola Smírčí řízení). Zároveň je zde možné uplatnění institutu dohody účastníků o předmětu řízení za splnění všech zákonných podmínek, které soud schvaluje svým usnesením a kdy jde o výjimku ze zásady vyšetřovací. Z tohoto jsou vyloučena některá řízení, a to řízení o svéprávnosti, o nezvěstnosti, o přivolení k zásahu do integrity atd. Dá se říci, že jde o řízení, jejichž rozhodnutí má konstitutivní povahu a upravuje poměry dané osoby. Komentář k ZŘS jako další výjimku zmiňuje dohodu rodičů, jejíž předmětem je úprava poměrů nezletilých dětí po rozvodu a následný styk rodičů s dítětem. Zde je podmínka pro schválení soudem, aby dohoda byla v zájmu dítěte.

Pro nesporné řízení je typické, že se dbá zvýšené ochrany dětí, a i v průběhu řízení se na ně myslí v souladu s jejich procesními právy, které jsou zaručeny čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (dále jen „EÚVPD“). Tato úmluva stanovuje právo dítěte, které má dostatečnou schopnost chápání, na to být řádně vzhledem ke svému věku a rozumové vyspělosti informováno, musí být informováno o možných důsledcích jeho názoru na věc a stejně tak i informován o možných důsledcích soudního rozhodnutí. Dále má také právo na to, aby se k věci mohlo vyjádřit a zároveň vyslovit svůj názor. Ustanovení §20 odst. 4 ZŘS zahrnuje čl. 3 EÚVPD a

nad rámec stanovuje i obdobnou povinnost vůči nezletilému zákonnému zástupci nebo opatrovníkovi. ÚS se ve svém nálezu⁶⁵ vyjádřil tak, že právo dítěte být slyšeno v řízení odpovídá i ustanovení čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a toto právo zahrnuje krom výše zmíněného i komunikaci s dítětem, informování ho o průběhu a výsledku řízení. Dále stanovuje, že právo dítěte být slyšeno není vázáno na dosažení určitého věku, ale soud je povinen vzít kumulativně v potaz věk dítěte, jeho vyspělost a vždy dbát na nejlepší zájem dítěte. Obsah tohoto ustanovení (§20 odst. 4 ZŘS) se krom nezletilých vztahuje i na osoby, jejichž procesní způsobilost je jinak omezena. Dá se říci, že je zde zakotven tzv. princip se širokým dopadem.

3.6.5.1 Dokazování

Fáze řízení dokazování je velmi důležitou částí nalézacího řízení. Prostřednictvím dokazování za užití důkazních prostředků si soud vytváří vlastní úsudek o věci, na jehož základě poté vydává rozhodnutí.

Pro dokazování v nesporném řízení se ve vztahu k ZŘS subsidiárně užije úprava §120 a násl. OSŘ, protože úprava ZŘS je v tomto případě velmi strohá. ZŘS dokazování věnuje pouze dvě ustanovení §21 a §22. ZŘS stanovuje, že soud provede i jiné potřebné důkazy ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Jedná se o projev vyšetřovací zásady, která je pro nesporné řízení typická. Škála možných důkazních prostředků je široká, protože ustanovení §125 OSŘ stanovuje pouze jejich taxativní výčet, a to znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, FO, PO, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech svědků. Výslech účastníků má v ZŘS speciální úpravu a to takovou, že soud účastníka může vyslechnout kdykoliv, a to i bez jeho souhlasu, je-li to nutné pro zjištění skutkového stavu. Užití konkrétního důkazního prostředku je v podstatě na uvážení soudce, ale i z toho existuje výjimka a to tzv. obligatorní výslechy. Jedná se o důkazní prostředky, které jsou přímo zákonem nařízeny. „*Neprovedení obligatorních výslechů nemusí být podstatnou vadou řízení, jestliže je z ostatních provedených důkazních prostředků zcela zřejmé, že veškeré pro rozhodnutí podstatné skutečnosti byly nepochybně zjištěny a že rozhodnutí, které bylo na jejich podkladě vydáno, se řádně a korektně vypořádalo s veškerými námitkami vznesenými ze strany účastníků.*“⁶⁶ Příklad obligatorního výslechu jako důkazního prostředku je výslech posuzovaného, znalce, popř. ošetřujícího lékaře

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18-2.

⁶⁶ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s. 44-46.

posuzovaného nebo jeho opatrovníka v řízeních o některých podpůrných opatřeních. V případě, že se rozhoduje o prodloužení doby omezení svéprávnosti u posuzovaného, jehož stav se nezměnil, může soud upustit od znaleckého posudku a postačí mu pouze písemná zpráva ošetřujícího lékaře ve spojení s posledním znaleckým posudkem.⁶⁷

ZŘS ve své čtvrté hlavě druhé části, tzv. jiná řízení (§289 - §366 ZŘS),⁶⁸ stanovuje výjimku z obecné vyšetřovací zásady pro nesporné řízení, kdy se pro dokazování užije projednací zásada podle OSŘ. S tímto je spojena také koncentrace řízení podle §118b odst. 1 OSŘ. Dalším řízením, které je ovládáno projednací zásadou, je řízení o neplatnosti manželství podle §374 ZŘS ve spojení s §684 OZ, řízení o rozvodu manželství podle §390 ZŘS v souvislosti s §755 OZ.

3.6.6 Skončení řízení

Nesporné řízení může být skončeno několika způsoby, a to rozhodnutím procesní nebo meritorní povahy.

3.6.6.1 Rozhodnutí procesní povahy

Co se týče procesní povahy, pak může být řízení zastaveno usnesením již před úsekem řízení tzv. přípravného jednání (pokud se koná), tj. zastavení řízení pro nedostatek podmínek řízení podle §104 odst. 1 OSŘ, nebo při zpětvzetí návrhu na zahájení řízení podle §96 odst. 2 OSŘ. Úprava zpětvzetí návrhu má zvláštní úpravu v §15 ZŘS: „*Vezme-li navrhovatel návrh na zahájení řízení zpět, soud může rozhodnout o neúčinnosti tohoto zpětvzetí, jsou-li splněny podmínky pro zahájení řízení i bez návrhu.*“ Vedle toho existuje institut rozhodnutí o zastavení řízení, který soud použije v případech, kdy odpadnou důvody pro vedení řízení.⁶⁹ Vzhledem k tomu, že se ZŘS skládá z obecné a zvláštní části, tak jednotlivá řízení ve zvláštní části ZŘS obsahují speciální důvody, pro které je možné řízení skončit. Například soud zastaví pozůstalostní řízení, zjistí-li, že zůstavitel žije (§191 odst. 1 ZŘS), nebo řízení o určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení za neplatné zastaví, pokud bylo řízení o rozvodu či neplatnosti manželství zastaveno, nebo návrh na rozvod či neplatnost byl pravomocně zamítnut (§416 odst. 3 ZŘS).

Návrh na zahájení řízení může být také soudem odmítnut podle §43 OSŘ, a i v tomto případě se jedná o jednu z forem procesního rozhodnutí. Důvodem

⁶⁷ Ustanovení § 38 odst. 1, 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁶⁸ Jde o řízení o úschovách, řízení o umoření listin, řízení ve věcech kapitálového trhu, řízení o předběžném souhlasu s provedením šetření ve věcech ochrany hospodářské soutěže atd.

⁶⁹ Ustanovení § 16 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

odmítnutí podle tohoto ustanovení je, že podání neobsahuje všechny stanovené náležitosti (§79 OSŘ), nebo návrh je nesrozumitelný či neurčitý. Vzhledem k tomu, že v nesporném řízení se projevuje zásada oficiality, a tím pádem některá řízení lze zahájit z moci úřední s předcházejícím „upozorněním“ některého účastníka řízení nebo třetí strany, není nutné tolik lpět na splnění podmínek vyplývajících z §79 OSŘ.

3.6.6.2 Rozhodnutí meritorní povahy

Do rozhodnutí meritorní povahy nesporného řízení řadíme zastavení řízení podle §16 ZŘS, dále hlavně rozsudky a usnesení. Institut rozhodnutí o zastavení řízení představuje možnost soudu řízení zastavit v případech, kdy odpadnou důvody pro vedení řízení.⁷⁰

ZŘS v ustanovení §25 odst. 1 stanoví, že soud rozhoduje ve věci samé usnesením, pokud zákon ve zvláštní části u jednotlivých typů řízení nestanoví jinak. Jedná se o úplně jiné pravidlo, než je typické pro rozhodování ve sporném nalézacím řízení. Rozsudkem se například rozhoduje v řízeních, kde se rozhoduje o svéprávnosti, kde se prohlašuje osoba za mrtvou, nebo kde se rozvádí manželství. Platí, že pokud se rozhoduje rozsudkem, tak se děje zpravidla v řízeních, kde je nutné nabytí vykonatelnosti, což nastane až poté, co rozhodnutí nabude právní moci.

Zákonodárce v ustanovení §25 odst. 2 ZŘS vyloučil možnost soudu rozhodnout rozsudkem pro uznání, rozsudkem pro zmeškání nebo platebním rozkazem. Tyto druhy rozhodnutí jsou typické pro sporné řízení podle OSŘ.

Náležitosti rozsudku a usnesení vyplývají z obecné úpravy v ustanovení §157 a §169 OSŘ. Zákon stanovuje výjimku, kdy usnesení nemusí obsahovat jednu z podstatných náležitostí, tj. odůvodnění, a to v řízeních, kde soud schvaluje dohodu účastníků o předmětu řízení a účastníci se vzdali svého práva na podání řádného opravného prostředku, odvolání.⁷¹

Soudce by se v rozsudku, popř. v usnesení měl vypořádat s celým předmětem řízení a v jeho rámci rozhodnout. ZŘS v souvislosti s tím umožňuje soudci rozhodnout tzv. nad rámec návrhů účastníků, a přisoudit něco jiného nebo

⁷⁰ Ustanovení § 16 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁷¹ ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015, s. 44.

více, než čeho se strany řízení domáhají. Tato možnost je §26 ZŘS dána soudy pouze v řízeních, které je podle ZŘS možné zahájit i bez návrhu.

3.6.6.3 Vlastnosti rozhodnutí

K tomu, aby rozhodnutí mohlo být právně závazné, mohlo vyvolat určité právní účinky a popř. poté být i vykonatelné, slouží tzv. vlastnosti rozhodnutí, tj. právní moc a vykonatelnost.

Právní moc se řídí obecným ustanovením §159 a násl. OSŘ. Obecná úprava stanoví formální a materiální právní moc rozhodnutí. Formální právní moc nastává podle ustanovení §159 OSŘ u rozsudků, u kterých již nelze podat řádný opravný prostředek. Závaznost (materiální právní moc) se řídí speciální úpravou v ustanovení §27 ZŘS: „výrok pravomocného rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto o statusové věci FO nebo PO, je závazný pro každého.“ Další výjimky z tzv. závaznosti rozhodnutí jsou obsaženy ve zvláštní části ZŘS, např. předběžné opatření upravující poměry dítěte podle §452 ZŘS nebo v řízení o zákazu výkonu práv spojených s účastnickými CP (§366 ZŘS) atd.

Rovněž i vykonatelnost rozsudku se řídí úpravou *lex generalis* v ustanovení §161 a §162 OSŘ, kdy vykonatelnost nastává uplynutím lhůty k plnění, pokud není ve zvláštní části ZŘS určeno jinak. Speciálně ZŘS upravuje tzv. předběžnou vykonatelnost rozsudku, kterou soud vysloví ve výroku rozhodnutí za splnění podmínky, že účastníkovi řízení hrozí může „nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy a jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu.“⁷² Ustanovení §27a ZŘS na rozdíl od ustanovení §162 odst. 2 OSŘ ukládá soudu povinnost zkoumat potřebu předběžné vykonatelnosti *ex offico*. Dále ustanovení §162 odst. 1 OSŘ stanoví, které rozsudky jsou ve vztahu k nespornému řízení předběžně vykonatelná, tj. rozsudky, jímž soud odsuzuje k plnění výživného či „pracovní odměny za poslední tři měsíce před vyhlášením rozsudku.“

Z výše uvedeného „soud rozhoduje hlavně ve formě usnesení, nestanoví-li zákon, že rozhoduje rozsudkem“ vyplývá, že možnost předběžné vykonatelnosti rozsudku nebude hojně užívána, když soud primárně rozhoduje usnesením. Dle komentáře k ZŘS jde v tomto případě o „legislativní nedopatření“,“⁷³ a proto se má za to, že ustanovení o předběžné vykonatelnosti (§162 OSŘ, §27a ZŘS) se užije i

⁷² Ustanovení § 27a zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁷³ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s. 69.

na usnesení jako formu meritorního rozhodnutí v nesporném řízení. Tento závěr se dá vyvodit i z ustanovení §167 odst. 2 OSŘ, který stanoví přiměřené užití ustanovení upravující rozsudek na usnesení, a dále také zakotvení zásady subsidiarity v ustanovení §1 odst. 3, 4 ZŘS.

Materiální právní moc usnesení nastává okamžikem vyhlášení nebo nedošlo-li k vyhlášení, tak okamžikem doručení nebo vyhotovení, není doručení zapotřebí.⁷⁴ Vykonatelnost u usnesení je dána okamžikem uplynutí usnesením stanovené lhůty k plnění. Nebyla-li usnesením stanovena lhůta k plnění, vykonatelnost nastává okamžikem doručení, popř. jeho vyhlášením nebo vyhotovení jako je tomu podobně výše u závaznosti usnesení.⁷⁵

3.6.7 Opravné prostředky

Opravné prostředky rozlišujeme řádné a mimořádné povahy. Základní rozdíl mezi nimi je dán tím, zda se podávají před nebo po nabytí právní moci rozhodnutí. Ve vztahu k nespornému řízení hovoříme o odvolání jako o řádném opravném prostředku, a o dovolání, žalobě pro zmatečnost a žalobě na obnovu řízení jako o mimořádných opravných prostředcích.

3.6.7.1 Odvolání

Odvolání je úkon účastníka, kterým může napadnout rozsudek prvostupňového soudu předtím, než nabude právní moci, a taktéž i usnesení, pokud se nejedná o usnesení podle ustanovení §202 odst. 1 písm. a) – n) OSŘ. Odvolání není dále přípustné proti rozsudku, kterým se rozhoduje o tzv. bagatelní peněžité věci.⁷⁶ Aktivně legitimován je přímý účastník řízení před prvostupňovým soudem, dále také vedlejší účastník, státní zastupitelství nebo Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Jeden z těchto aktivně legitimovaných odvolatelů musí podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení rozhodnutí u prvostupňového soudu (okresní nebo krajský soud). V odvolacím řízení nejdříve rozhoduje prvostupňový soud, a to o tom, zda byly splněny všechny předpoklady pro zahájení odvolacího řízení a popř. nařídí odvolateli odstranění vad podání. V případě, že prvostupňový soud podání neodmítne nebo neužije institutu autoremedury (§210a OSŘ), předloží věc odvolacímu soudu, kterým je buď krajský soud, v případě prvostupňového okresního soudu, nebo jím je vrchní soud, v případě prvostupňového krajského soudu. Z toho vyplývá, že na odvolací řízení se užije obecná úprava ustanovení

⁷⁴ Ustanovení § 170 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁷⁵ Ustanovení § 171 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁷⁶ Ustanovení § 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

§201 a násl. OSŘ. Vedle toho ZŘS v ustanovení §28 upravuje určité odchylky od obecné úpravy.

Průběh odvolacího nesporného řízení je provázán zásadou úplné apelace, podle které mohou být uplatněny nové skutečnosti a důkazy, jež nebyly uplatněny před prvostupňovým soudem. To také vyplývá z ustanovení §20 odst. 2 ZŘS. Zároveň soud k novým skutečnostem či důkazům přihlédne, i když nebyly uplatněny a jsou pro průběh řízení a rozhodnutí ve věci podstatné. V případě, že řízení lze zahájit i bez návrhu, není soud vázán námitkami odvolatele.⁷⁷

Další zásada, která je spjata s průběhem odvolacího řízení, je zásada vyšetřovací v rámci dokazování, ale to pouze v řízeních, která lze zahájit i bez návrhu dle §28 odst. 2 ZŘS. Odvolací řízení je taktéž ovládáno zásadou univerzality, tzn. zákon v konkrétních případech vyloučí možnost přezkumu rozhodnutí v odvolacím řízení, např. proti usnesení ve věci procesního nástupnictví (§124 odst. 2 ZŘS) nebo proti některým usnesením v pozůstalostním řízení (§129 ZŘS). Jako průběh řízení (viz kapitola Průběh jednání) je i průběh odvolacího řízení jiný, kdy se neužije úprava §28 ZŘS, ale zvláštní úprava v konkrétních řízeních podle zvláštní části ZŘS. A to v tzv. jiných řízeních podle hlavy čtvrté ZŘS, v řízeních o určení neplatnosti manželství (§684 OZ spolu s §374 ZŘS) a v řízení o rozvodu manželství. Rozdíl spočívá v tom, že se v těchto typech řízení užívá princip neúplné apelace, tzn. druhostupňový orgán přezkoumává napadené rozhodnutí prvostupňového orgánu pouze v rozsahu podaných námitek odvolatelem.

Náležitosti odvolání vyplývají z ustanovení §42 odst. 4 OSŘ, §205 odst. 1, 2 OSŘ. Jedna z obecných náležitostí každého podání je jeho odůvodnění a v případě, že chybí, soud vyzve odvolatele k jeho doplnění. Doplnění není zapotřebí, pokud se jedná o odvolací důvody podle §205 odst. 2 písm. a) – g) OSŘ, např. nebyly splněny podmínky řízení, rozhodoval věcně nepřislušný prvostupňový soud atd.

Ustanovení §28 odst. 3 ZŘS stanovuje, že rozhodnutí je odvolacím orgánem přezkoumatelné i v případě, že podání neobsahuje odvolací důvody. V praxi to znamená situaci, že soud sice vyzve odvolatele k doplnění podání, ale v případě, že jej nedoplní, tak nevzniká překážka, pro kterou by návrh na zahájení odvolacího řízení, měl být odmítnut podle ustanovení §43 OSŘ. Za této situace soud odvolací

⁷⁷ Ustanovení § 28 odst. 1, 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

řízení zahájí a napadené rozhodnutí přezkoumává pouze podle obsahu spisu a podle návrhu, který sice i neúplně, odvolatel učinil. Z tohoto ustanovení může zvláštní část ZŘS obsahovat i výjimky, např. v řízení o neplatnosti manželství nebo v řízení o rozvod manželství. Zde takový nedostatek způsobuje důvod pro odmítnutí podle §43 odst. 2 OSŘ.

3.6.7.2 Dovolání

Dovolání je jeden z mimořádných opravných prostředků, jímž může účastník napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu. Dovolání podává pouze účastník odvolacího řízení v právním zastoupení⁷⁸ ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu. Příslušným soudem pro podání dovolání je soud, který ve věci rozhodoval v I. stupni.⁷⁹

Zároveň musí být také splněna podmínka přípustnosti. Přípustnost dovolání se řídí obecnou úpravou vyplývající z OSŘ. Ustanovení §237 OSŘ stanoví tzv. objektivní přípustnost, tzn. dovolání je přípustné proti každému rozhodnutí, řešící procesní nebo hmotněprávní otázku, odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí a soud se při řešení předmětu řízení:

- odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu,
- v rozhodování odvolacího soudu daná otázka ještě nebyla řešena,
- daná otázka je odvolacím soudem řešena rozdílně,
- dovolací soud má právní otázku posoudit jinak.

Kromě objektivní přípustnosti, což se dá považovat za určité pozitivní vymezení, kde se dovolání uplatní, je v ustanovení §238 odst. 1 písm. a) – k) OSŘ vymezena negativní přípustnost dovolání pro určité situace, např. „*proti rozsudkům a usnesením vydaným v řízeních, kdy v napadeném výroku předmět peněžitého plnění nepřevyšuje 50 000 Kč (včetně řízení o výkonu rozhodnutí a exekučního řízení), ve věcech odkladu provedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce, proti usnesením, kterými bylo rozhodnuto o předběžném opatření, pořádkovém opatření, znalečném či tlumočném atd.*“ Další doplňující a ve vztahu k §238 odst. 1 OSŘ a §238a OSŘ v postavení *lex specialis* negativní vymezení přípustnosti dovolání pro nesporná řízení jsou vymezena v ustanovení §30 odst. 1 ZŘS, kdy se dovolání neužije proti rozhodnutím podle hlavy paté části druhé (tj. věci rodinněprávní),

⁷⁸ V dovolacím řízení je podmínka advokátního nebo notářského přímusu (§241 odst. 1 OSŘ) na rozdíl od odvolacího řízení.

⁷⁹Ustanovení §240 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

kromě rozsudků o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, o pozastavení nebo omezení výkonu rodičovské odpovědnosti, o určení nebo popření rodičovství a o nezrušitelné osvojení. Na rozhodnutí v řízeních podle hlavy paté části druhé ZŘS (krom výše vypsanych rozhodnutí) a na řízení, na která se užije zároveň i úprava zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství (dále jen „zákon o registrovaném partnerství“) se přípustnost dovolání určuje pouze podle obecného ustanovení §238 odst. 1 písm. a) nebo b) OSŘ – tj. ve věcech upravených v části druhé OZ, je-li řízení o nich vedeno podle OSŘ a nejde o manželské majetkové právo, nebo ve věcech upravených zákonem o registrovaném partnerství, je-li řízení vedeno podle OSŘ. Na další průběh dovolacího řízení se pro nesporná řízení subsidiárně užije ustanovení §239 a násl. OSŘ.

V dovolacím řízení má určitou rozhodovací pravomoc soud prvního stupně, která je nastavena stejně jako u odvolacího řízení. Jako dovolací soud v dovolání rozhoduje Nejvyšší soud ČR, který je v postavení vrcholného orgánu ve věcech patřící civilní pravomoci soudů. Zároveň z Ústavy a ze zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů mu vyplývá povinnost zajišťovat jednotu a zákonnost rozhodování soudů v řízení podle OSŘ.⁸⁰

3.6.7.3 Žaloba pro zmatečnost, žaloba na obnovu řízení

Žaloba pro zmatečnost a na obnovu řízení představují další dva mimořádné opravné prostředky proti pravomocnému rozhodnutí, kdy soud není vázán „*mezemi, ve kterých se účastník domáhá přezkoumání rozhodnutí.*“⁸¹ Obě tyto žaloby a také řízení o nich má společné rysy, až na některé výjimky. Např. v předmětu dokazování, kdy v řízení o obnově jde o nové dokazování, a v řízení pro zmatečnost jde o nápravu vzniklých procesních vad v původním řízení. Rozdíl od dovolání je spatřován také hlavně v tom, že tyto žaloby zakládají zcela nový proces. Proto se žaloba podává u soudu, který je v dané věci věcně a místně příslušný v I. instanci v subjektivní lhůtě tří měsíců a objektivní lhůtě tří let od právní moci. Na rozhodnutí I. instance se poté dají použít řádné a popř. i mimořádné opravné prostředky (viz kapitola Opravné prostředky). Vedle tohoto dovolání a popř. i odvolání mají pozici opravného prostředku, kterým se nalézací proces před prvostupňovým soudem pouze „protahuje“.

⁸⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní, 3. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 353.

⁸¹ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 28.

V nesporném řízení existují obě možnosti, což také vyplývá z ustanovení §29 ZŘS. Ustanovení ZŘS má povahu *lex specialis* k obecné úpravě ustanovení §228 a násl. OSŘ. Jediný případ, kdy se speciální úprava §29 ZŘS v nesporném řízení neuplatní, jsou ryze čistě návrhová řízení.

Žaloba na obnovu řízení svým účelem cílí k dodatečnému posouzení a zohlednění skutečností a důkazů, které účastník „prvotního řízení“ bez své viny nemohl uplatnit v původním řízení. Z ustanovení §228 OSŘ vyplývá, že žalobu na obnovu řízení lze podat pouze proti meritorním rozhodnutím.

Žalobu pro zmatečnost lze podat proti rozhodnutí, kterým bylo původní nalézací a odvolací řízení skončeno (nejen v meritu věci) nebo jiné závěry řízení, o nichž tak stanoví zákon. Z toho vyplývá, že žaloba pro zmatečnost může směřovat i proti procesním vadám původního řízení.⁸²

Obecná úprava OSŘ také stanoví, proti čemu žalobu na obnovu řízení nebo pro zmatečnost nelze podat, tj. výroky o nákladech řízení, výroky o lhůtách k plnění, výroky o předběžné vykonatelnosti, pouze proti odůvodnění napadeného rozhodnutí a v případě, že tak stanoví zákon. Poslední „zákaz“ se vztahuje na nesporná řízení upravené ve zvláštní části ZŘS, tj. řízení o určení existence či neexistence manželství, řízení o rozvodu manželství a řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. V případě, že účastník řízení přesto podá jeden typ žaloby ve výše vypsanych řízeních, založí tím důvod pro zamítnutí ze strany soudu podle ustanovení §235e OSŘ, nikoliv pro odmítnutí. Ustanovení §230 odst. 2 OSŘ stanoví další důvod, pro který pouze žaloba na obnovu řízení není přípustná a to, „*proti rozsudkům a usnesením, jejichž zrušení nebo změny lze dosáhnout jinak, nepočítaje dovolání.*“⁸³

Zvláštní a specifická úprava je spjata i se žalobou pro zmatečnost, a to v průběhu řízení, konkrétně pozůstalostní řízení. V ustanovení §133 ZŘS se žaloba podá proti pravomocným meritorním rozhodnutím nebo rozhodnutím, kterým se řízení končí před prvoinstančním soudem anebo v odvolacím řízení. Druhé užití, které doplňuje ustanovení §229 OSŘ, je v případě, kdy dědic napadne pravomocné usnesení soudu prvostupňového nebo odvolacího soudu tehdy, jestliže mu nebyl ustanoven opatrovník, přestože byly splněny podmínky stanovené §120 ZŘS.

⁸² Ustanovení § 229 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁸³ Ustanovení § 230 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Z výše uvedeného vyplývá, že pro nesporná řízení se užije ustanovení §29 ZŘS a popř. úprava ve zvláštní části ZŘS. K tomu se subsidiárně užije obecná úprava ustanovení §228 a násl. OSŘ.

4 Řízení ve věcech rodinněprávních

4.1 Společné znaky řízení ve věcech rodinněprávních

Pod společnými znaky řízení ve věcech rodinněprávních bych chtěla primárně nastínit důvody a hlavní myšlenky, proč tato řízení jsou pospolu v páté hlavě ZŘS.

Řízení ve věcech rodinněprávních představují procesní úpravu řízení, jejichž hmotněprávní stránka je obsažena v části druhé OZ a prošla velkou změnou po rekonstrukci soukromého práva hmotného i procesního. Podle původní právní úpravy byla řízení rodinněprávní obsažena v OSŘ, který byl účinný do 31. 12. 2013. Výbor pro práva dítěte⁸⁴ se, v souvislosti s mezinárodními prameny a judikaturou ESLP, v tomto druhu nesporných řízení zaměřil převážně na ta řízení, která mohou mít dopad na zájmy dítěte.

Vazba s mezinárodními prameny je primárně ve vztahu k Úmluvě o právech dítěte, Evropské úmluvě o výkonu práv dětí, Úmluvě o styku s dětmi, Úmluvě o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, a dále i k Pokynu Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem (dále jen „Pokyny“). Zároveň je daná problematika doplněna i judikaturou ESLP. Z takové mezinárodní právní úpravy vyplývají základní požadavky, možno říci znaky, které mají být v souvislosti s jednotlivými řízeními splňovány.

Domnívám se, že nejdůležitějším požadavkem pro řízení ve věcech rodinněprávních je zajištění rychlosti projednání řízení, která vyplývá z čl. 7 EÚVPD. „*V řízení, které se týká dítěte, je soudní orgán povinen konat rychle, aby nedošlo ke zbytečným průtahům.*“⁸⁵ Proto v některých řízeních rodinněprávních zákonodárce stanovil pevné lhůty, ve kterých je soudní orgán povinen rozhodnout. Důvodem je zabránění nepříznivých důsledků z důvodu dlouhého řízení na rodinné vztahy. Na rychlost řízení v souvislosti péče rodičů o děti navázal i ESLP, a to v rozsudku Sommerfeld vs. Německo, ve kterém stanovil povinnost soudů mimořádnou péči rodiče vykládat s ohledem na skutečnost, že plynutí času může vést k omezení vztahu dítěte s jedním z rodičů, než soud jejich poměry právně

⁸⁴ Podnět výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva k některým aspektům soudních řízení ve věcech rodinněprávních.

⁸⁵ Čl. 7 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

upraví.⁸⁶ Dále zde hraje roli právo dítěte být slyšeno vyplývající z čl. 12 ÚPD, kterému je věnována část výše v kapitole Průběh jednání, a spolu s tím i právo dítěte být v řízení zastoupen zvláštním zástupcem (čl. 4 EÚVPD) v případech, kdy dítě nemůže být zastoupeno svým zákonným zástupcem.

Jak je výše nastíněno důvodem, proč jsou tato řízení upravena společně v hlavě páté ZŘS, je primární ochrana zájmů nezletilého nebo nesvéprávné osoby v řízeních, která mohou mít vliv na jejich postavení. V souvislosti s ochranou práv dítěte má také co dočinění i spolupráce s OSPODem a případně i se státním zastupitelstvím.⁸⁷ Takové společné hledisko níže vypsána řízení spojuje, i přes jejich rozlišnou povahu řízení, kdy se o některých řízeních dá říci, že jsou čistě nespornými nebo se jedná o řízení sporné povahy s nespornými prvky, tj. řízení o rozvodu manželství (viz kapitola Řízení o rozvodu manželství).

Část rodinněprávních řízení je převzata z OSŘ účinného do 31. 12. 2013. Mezi taková řízení patří řízení o povolení uzavřít manželství (§367 - §370 ZŘS), řízení ve věcech osvojení (§427 - §451 ZŘS), předběžné řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí (§400 - §414 ZŘS) a řízení péče soudu o nezletilé (§452 - §491). Vedle toho jsou do této části nově zařazena řízení ve statusových věcech manželských (§371 - §398 ZŘS), řízení ve statusových věcech partnerských (§399 ZŘS) a řízení o určení či popření rodičovství (§415 - §426 ZŘS).

V následující kapitolách jsem se rozhodla věnovat řízením ve věcech manželských a předběžnému řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí spolu s výkonem rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí. Proč jsem si je vybrala? Nynější „covidová doba“ představuje napříč celé společnosti velmi těžkou situaci a již dnes můžeme zaznamenat nárůst domácího násilí. Tato situace mě inspirovala k výběru předběžného opatření jako ochrany proti domácímu násilí, spolu se souvisejícími řízeními.

Když se podívám do budoucna, je možné, že důsledkem „covidové doby“ bude velký nárůst rozvodovosti. Tím, že řízení o rozvodu manželství je ve skupině řízení ve věcech manželských a partnerských, zaměřila jsem se na všechna řízení, která se týkají manželů, a to tedy i na řízení o povolení uzavřít manželství a řízení

⁸⁶ Rozsudek ESLP ve věci Sommerfeld vs. Německo ze dne 8. 7. 2003, č. 31871/96.

⁸⁷ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Dz.

ve statusových věcech manželských. Jelikož se v případě zvláštních řízení soudních jedná o velice rozsáhlou a zajímavou problematiku, není možné, abych ve své práci rozumně a plně obsáhla všechna zvláštní řízení.

4.2 Řízení ve věcech manželských

Řízení v manželských věcech zaujímá pomyslné první místo, a to v ustanovení §367 - §399 ZŘS, jehož součástí jsou tři pododdíly, které teorie člení na dvě skupiny. První skupina je řízení o povolení uzavřít manželství a druhá skupina tzv. „*procedury ve statusových věcech*“⁸⁸ manželství, která zahrnuje řízení ve statusových věcech manželských a partnerských. V těchto naposledy zmíněných řízení je důležité mít na mysli ustanovení §2 odst. 2 písm. p) ZŘS doplněný o §1 odst. 1 ZŘS, ze kterého vyplývá, že podle ZŘS se projednávají manželské věci uvedené v tomto zákoně, ostatní manželské spory se budou řídit obecnou úpravou OSŘ (např. výživné mezi manžely, vypořádání SJM, zúžení SJM apod.)⁸⁹. K těmto řízením je nutné zmínit také úpravu o předběžném řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí (§400 - §414 ZŘS).

4.2.1 Řízení o povolení uzavřít manželství

Podmínky pro uzavření manželství jsou stanoveny hmotněprávní úpravou, tj. §671 OZ. Toto ustanovení stanoví, že manželství může uzavřít každý, nebrání-li jim překážka (a pro naše účely) hlavně ustanovení §672 odst. 1 OZ, kdy se musí jednat o svéprávného dospělého jedince (překážka *impedimenta matrimonii*), který ani podle §673 OZ nebude omezen soudem na svéprávnosti. Ustanovení §672 odst. 2 OZ stanoví výjimku, kdy soud může ve výjimečných případech přivolit uzavření manželství osobě, která není plně svéprávná, ale dovršila věku 16 let.⁹⁰ Tímto se odkazuje na nesporné řízení podle §367 a násl. ZŘS. V případě, že je dána nějaká podmínka neplatnosti manželství (jako je např. nedostatek věku) a překážka odpadla tím, že dotyčný dovršil věku 18 let, narodilo-li se v manželství živé dítěte nebo manželství zaniklo, tak se nejedná o neplatnost.

⁸⁸ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s. 721 – 806.

⁸⁹ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 118.

⁹⁰ Podle staré právní úpravy (do 31. 12. 2013) se řízení o povolení uzavřít manželství vztahovalo i na osoby, které měli soudem omezenou způsobilost. Dnes tomu tak není. Osoba s omezenou způsobilostí může uzavřít manželství, pokud soud nerozhodne o tom, že k takovému právnímu úkonu není dostatečně způsobilá.

Řízení o povolení uzavřít manželství není svou povahou statusovým řízením, protože v této situaci soud nezakládá nové právní postavení, ale odstraňuje existující překážku pro uzavření manželství. Nové právní postavení dotyčného/dotyčné poté vzniká až uzavřením manželství. Z uvedeného vyplývá, že se jedná o nesporné řízení, i když podle ustanovení §367 ZŘS lze řízení zahájit pouze na návrh nezletilého, který dovršil 16 let a hodlá uzavřít manželství. Soudem je kladen veřejný zájem na samotný průběh řízení, kterému pomáhá uplatnění vyšetřovací zásady.

4.2.1.1 Průběh řízení

Jak bylo výše zmíněno, jedná se o návrhové řízení, z čehož vyplývá aktivní legitimace nezletilého, který dovršil věku 16 let, není nijak soudem omezen ve způsobilosti a chce uzavřít manželství. Podle ustanovení §368 odst. 2 ZŘS má nezletilý v řízení plnou procesní způsobilost. Ničemu nebrání, aby návrh na zahájení řízení podal i jeho protějšek (musí splňovat výše vypsání podmínky), pokud chtějí do manželství vstoupit spolu. V tomto případě lze uvažovat o tzv. společném projednání věci. Nezletilý se může nechat v řízení zastoupit třetí osobou na základě plné moci. Aktivní legitimace v tomto řízení nepřísluší rodičům nezletilého nebo snoubenci nezletilého. Pokud některá z těchto stran návrh podá, má být soudem primárně veden ke zpětvzetí návrhu. Pokud návrhovač svůj návrh zpět nevezme, soud jeho návrh usnesením zamítne jako návrh, který byl podán neoprávněnou osobou.⁹¹ Ovšem v pozici účastníků řízení, rodiče jako „*zákonní zástupci a ten, s kým má být manželství uzavřeno*“,“⁹² vystupují. Zákonný zástupce nezletilého má v řízení postavení toho, o jehož právech a povinnostech se v řízení jedná, a to z důvodu, jestliže soud povolí uzavření manželství, tím ho zplnomocní, pozbývá jim rodičovská odpovědnost upravena v ustanovení §858 OZ. Ten, s kým má nezletilý uzavřít sňatek je za účastníka řízení také považován, protože rozhodnutí soudu se dotýká jeho práv.

Zvláštní část ZŘS v ustanovení týkající se tohoto řízení neupravuje konkrétní náležitosti podání, ale vyplývají ze subsidiárního použití ustanovení §13 ZŘS spolu s ustanovením §1 odst. 2 ZŘS a zároveň s odkazem na ustanovení obecné úpravy §42 odst. 4 OSŘ. Wipplingerová⁹³ uvádí, že zvláštní náležitosti

⁹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 1976, sp. zn. Cpj 179/75.

⁹² Ustanovení § 368 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁹³ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 123.

návrhu na zahájení řízení můžeme vyvodit z ustanovení §672 OZ, tj. doložení dovršení věku 16 let a že nezletilý nebyl nijak soudem omezen ve své způsobilosti.

Návrh na zahájení řízení je třeba řádně doručit věcně a místně příslušnému soudu, tzn. okresní soudní v bydliště osoby, v jejímž zájmu se řízení koná. Podle obecné části ZŘS lze řízení zahájit i ústně do protokolu. Řízení je podle §11 odst. 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (dále jen „zákon o soudních poplatcích“) osvobozeno, ale nikoliv poplatky za úkony podle §11 odst. 5 zákona o soudních poplatcích.

V průběhu řízení je dalším stěžejním úsekem dokazování, kdy se soud řídí vyšetřovací zásadou tak, že před rozhodnutím v meritu věci vyslechne toho, kdo hodlá uzavřít manželství (navrhovatele) a také toho, s kým má manželství být uzavřeno (snoubence). V tomto případě jde o tzv. obligatorní výsledky (viz kapitola Dokazování). Z podpůrného užití ustanovení §100 odst. 3 OSŘ vyplývá způsob jednání s nezletilým navrhovatelem, popř. i nezletilým snoubencem a to tak, že soud je povinen brát v potaz jeho morální a volnou vyspělost. V souvislosti s tím, je povinen jej, důsledněji a srozumitelněji poučovat a vysvětlovat postupy v řízení. Výjimky z obligatorních výsledků jsou situace, které nastaly z objektivních důvodů (např. *„neznámý pobyt účastníka řízení, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav účastníka“*⁹⁴). Přestože z těchto důvodů nelze výsledek účastníka uskutečnit, je soud povinen zvážit, zda ty samé důvody mohou způsobit zamítnutí návrhu.

Soud se při výslechu navrhovatele zaměří na rozumovou vyspělost mladistvého ve vztahu k manželství a k rodinnému životu, vzájemný vztah snoubenců a skutečné mínění navrhovatele k sňatku (zda není do manželství nucen pouze z případného těhotenství, ze strany své rodiny, snoubenec nebo dokonce třetí osoby). V souvislosti s těhotenstvím, soud zjišťuje, zda „otec dítěte“ nezpochybňuje své otcovství, protože pouze samotný důvod těhotenství v dnešní době neznamená, že soud přivolí k uzavření manželství. Při výslechu snoubence se soud ptá na podobné otázky se stejným cílem jako u navrhovatele, tzn. osobní, rodinné majetkové poměry, očekávání a představy o manželství včetně soužití s navrhovatelem, hmotné zabezpečení rodiny. Soud se také ptá, zda obě strany znají své zdravotní stavy. Tím vším chce soud získat potřebné a spolehlivé zjištění k rozhodnutí, kterým navrhovatel převezme práva a povinnosti vyplývající ze svazku

⁹⁴ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony s. 733.

manželského, spolu tím mu také nabyde rodičovská odpovědnost k případnému očekávanému dítěti. Mezi obligatorní výsledky nepatří výsledky rodičů (zákonných zástupců navrhovatele), ale v praxi se uskutečňují, protože bývají nejdůvěryhodnějším zdrojem pro rozhodnutí. Soud v těchto případech zjišťuje zejména vztah snoubenců, zda-li jsou připraveni uzavřít manželství, na jejich názor ke sňatku a na jejich vztah k snoubenci navrhovatele.⁹⁵

Zároveň se při výsleších uplatní pravidlo zakotvené v ustanovení §369 odst. 2 ZŘS před středníkem, že nezletilí jsou vyslýcháni bez přítomnosti jiných osob, tj. svých zákonných zástupců a zletilého svéprávného snoubence. Jediným subjektem, který může být při výslechu nesvéprávného přítomen je dle § 369 odst. 2 ZŘS za středníkem tzv. „důvěrník, který není jeho zákonným způsobem nebo účastníkem a o jehož účast u výslechu vyslýcháný účastník požádá. Jeho přítomnost soud může vyloučit pouze tehdy, je-li jeho přítomností mařen účel výslechu.“ Důvěrník nikde v právní úpravě nemá legální definici, ale rozumíme jím fyzickou nebo právnickou osobu, která je plně způsobilá k právnímu jednání a účastník ji označí za osobu, se kterou chce konzultovat své procesní postupy.

V řízení soud rozhoduje podle ustanovení §370 ZŘS formou rozsudku, jehož výrok musí obsahovat přesné označení (jméno, příjmení, bydliště) účastníka, který hodlá manželství uzavřít, a účastníka, se kterým má být manželství uzavřeno. Proti rozsudku je možné podat pouze odvolání jako řádný opravný prostředek. V tomto řízení mimořádné opravné prostředky nejsou přípustné.⁹⁶ Na rozsudek poté navazuje předdodavkové řízení před matričním úřadem.⁹⁷

Myslím si, že řízení o povolení manželství v dnešní době nemá takové užití jako tomu bylo dříve. Možným důvodem je vývoj společnosti a jejího nahlížení na danou problematiku. V dnešní době je již „normální“ žít tzv. na hromádce. Každopádně je zajímavé vidět, postup v řízení v roce 1976 a v roce 2021, kdy došlo ke změně právní úpravy, ale stěžejní otázky, které jsou kladeny ze strany soudu, zůstávají stále při nejmenším stejné.⁹⁸ Stále se klade důraz na zájem nezletilého.

⁹⁵ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony s. 733.

⁹⁶ Ustanovení §30 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Předdodavkové řízení, Právnický slovník, 3. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁹⁸ Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 31. 5. 1976, sp. zn. Cpj 179/75.

4.2.2 Řízení ve statusových věcech manželských

Řízení ve statusových věcech manželství nepředstavuje jednotné řízení, ale naopak, skládá se ze třech typů, které můžeme rozdělit do dvou větších skupin, tj. na řízení, jejichž předmětem je samotné uzavírání manželství a podmínky, za kterých se manželství uzavíralo. Sem patří řízení o určení existence či neexistence manželství (tzv. zdánlivé manželství) a řízení o neplatnosti manželství, a to z důvodu existence zákonné překážky pro vznik manželství nebo nedostatečného projevení vůle snoubenců (nátlak, omyl). Do druhé skupiny řadíme řízení, jehož předmětem je pouhé rušení již platného a existujícího manželství, tj. řízení o rozvodu manželství.

4.2.2.1 Řízení o určení, zda tu manželství je či není, a o neplatnosti manželství

Literatura i ZŘS tato řízení uvádí dohromady, protože se jedná o velice podobná řízení, až na pár výjimek jako jsou určité procesní odchylky, a hlavně rozlišný předmět řízení. V řízení o určení, zda tu manželství je či není jde o rozhodnutí, zda se jedná o zdánlivé manželství nebo ne. Toto posoudit je oprávněn pouze soud podle ustanovení §678 OZ a nemusí se ani jednat o návrhové řízení.

Ve druhém případě soud prohlásí neplatnost manželství, pokud je dána jedna ze zákonných překážek vyplývajících z ustanovení §672 - §676 OZ, tj. manželství uzavřel nezletilý snoubenec, snoubenci byla v oblasti uzavírání manželství omezena svéprávnost, snoubenci trvá předchozí manželství, registrované partnerství nebo jiný obdobný svazek, snoubenci jsou si navzájem předky, potomky či sourozenci (i příbuzenství vzniklé osvojením) a v poslední řadě, že manželství bylo uzavřeno mezi kategoriemi osob podle ustanovení §676 OZ. Jde o řízení nesporné povahy, jehož lze zahájit pouze z důvodu stanovených § 682 a násl. OZ. Dále je manželství neplatné, pokud „*souhlas snoubence se sňatkem byl dán pod nátlakem spočívajícím v užití násilí nebo vyhrožováním násilím, nebo souhlas byl učiněn pouze v důsledku omylu v osobě snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání.*“⁹⁹ Soud manželství za neplatné nemůže prohlásit, pokud došlo ke konvalidaci sňatku, zániku sňatku nebo se během manželství, které

⁹⁹ Ustanovení § 684 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

bylo uzavřeno nezletilým či osobou omezenou ve svéprávnosti, narodilo živé dítě.¹⁰⁰

4.2.2.1.1 Průběh řízení

Zahájení řízení o určení, zda tu manželství je či není a o neplatnosti manželství je upraveno na hmotněprávní úrovni OZ tak, že řízení o neplatnosti manželství z důvodu projevu vůle učiněného pod nátlakem může být zahájeno pouze na návrh manžela, jehož projev vůle byl tímto způsobem ovlivněn, a to nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy tak mohl učinit nebo se o této situaci dozvěděl. V případě, že tak neučiní, manželství konvaliduje. U neplatnosti z důvodu existence zákonné překážky, může návrh na zahájení řízení o neplatnosti podat každý, kdo má na prohlášení o neplatnosti právní zájem, „*leđaže by existovala překážka omezené svéprávnosti*“.¹⁰¹ Obecně platí, že návrh se musí doručit věcně a místě příslušnému soudu, tj. okresnímu soudu, „*v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v ČR, bydlí-li v tomto obvodu alespoň jeden z manželů*“.¹⁰² Návrh na zahájení řízení je v tomto řízení spojen se soudním poplatkem ve výši 2 000 Kč.¹⁰³

Vedle toho se také projevuje zásada oficiality, kdy soud zahájí řízení v případech, kdy manželství bylo uzavřeno mezi osobami, jejichž dřívější svazek, partnerství nebo obdobný stav přetrvává (§674 OZ) a těmi, které jsou v příbuzenském vztahu (§675 OZ). Další užití zásady oficiality vyplývá z ustanovení §678 OZ pro řízení o existenci či neexistenci manželství, kdy podmínky jsou stanoveny ustanovením §677 OZ, tj. chybí souhlasný a svobodný projev vůle snoubenců, formální náležitosti občanského či církevního obřadu (př. chybí osvědčení z matričního úřadu, nebo osvědčí je starší 6 měsíců), dostatečný věk (18 let, popř. 16 let), snoubenec je omezen ve způsobilosti v rozsahu uzavírání manželství. V takové případě jde o řízení sporné povahy a jde také výlučně o návrhové řízení. Tato úprava z OZ kopíruje materiální pojetí účastenství pro nesporná řízení (viz kapitola Účastenství).

¹⁰⁰ Ustanovení §682 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁰¹ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 128.

¹⁰² Ustanovení § 373 ZŘS stanovuje další kritéria, podle kterého lze určit místní příslušnost soudu, pokud jí podle té hlavní nelze určit.

¹⁰³ Položka 4 bod 1 písm. c) Sazebníku soudních poplatků v příloze zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

V souvislosti s tím, podle §375 ZŘS jsou účastníky řízení pouze manželé. V případě, že dojde ke ztrátě způsobilosti být účastníkem, soud řízení o neplatnosti manželství podle §376 odst. 1 ZŘS zastaví, kromě řízení, která lze zahájit *ex offio*¹⁰⁴. Dle nálezu ÚS¹⁰⁵ se toto ustanovení na řízení o určení, zda manželství je či není, neužije, protože zde ÚS spatřuje porušení lidských práv dotčených osob, tj. hlavně ochrana před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny), právo vlastnit a dědit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny).

Soud v každém typu řízení nařídí jednání bez výjimky. Poté se ale rozlišuje jednání, které je provázáno s vyšetřovací zásadou, tj. v řízení o neplatnosti manželství z důvodu existence zákonné překážky, a jednání, které je spojeno s projednací zásadou, tj. v řízení o neplatnosti manželství z důvodu vad ve sňatečném projevu vůle podle §374 odst. 2 ZŘS.

Na fázi dokazování se neužije ustanovení vyplývající z obecné části ZŘS, ale užije se úprava §374 odst. 2 ZŘS, která je shodná s §120 OSŘ pro sporná řízení, které je hlavně ovládáno vyšetřovací zásadou. V případě návrhového řízení jsou účastníci řízení povinni označit důkazy. Soud poté rozhodne o jejich provedení, nebo může provést jiné nenavržené důkazy, pokud jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu, jejich užití vyplývá ze spisu, anebo „*má jimi být prokázán důvod neplatnosti či neexistence manželství v řízení, které může být zahájeno ex offio.*“¹⁰⁶ Dokazování v řízení o neplatnosti manželství za existence zákonné překážky, vyplývající z §672 - §676 OZ, se koná tak, aby byla daná překážka prokázána.

Pokud soud usnesením řízení nezastaví podle §379 ZŘS pro zmeškání jednání, tak rozhoduje ve věci rozsudkem, který je závazný *erga omnes*. Zastavení řízení z důvodu nedostavení se k řízení bez řádné a včasné omluvy nelze, pokud soud řízení může zahájit *ex offio*, dále cílem řízení je prohlásit za neplatné bigamii nebo manželství uzavřené osobami v příbuzenském poměru. Soud může řízení rozhodnout i meritorním usnesením, jímž řízení o neexistenci manželství zastaví pro bezpředmětnost. Z §681 OZ vyplývá právní účinek rozsudku, a to takový, že se na manželství, které bylo daným rozsudkem prohlášeno za neplatné, hledí jako na manželství, které nebylo právoplatně uzavřené. Neplatnost manželství může soud prohlásit i v případě za splnění podmínky §684 odst. 2 OZ, kdy manželství zanikne

¹⁰⁴ V těchto řízeních dále pokračuje s opatrovníkem, kterého jmenuje namísto zemřelého.

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15.

¹⁰⁶ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 129.

smrtí jednoho z manželů. Vyslovuje-li soud svým rozsudkem neexistenci manželství, je podle §378 ZŘS povinen věc předat příslušnému soudu, který rozhodne o otcovství ke společnému dítěti a o úpravě práv a povinností k němu, protože po vyhlášení rozsudku nelze užít první domněnku otcovství (tj. narodí-li se dítě v manželství nebo v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku) a tím může nastat určitá nejistota. Jde o tzv. „procesní reflexi“¹⁰⁷ §679 odst. 1 OZ, kdy rozsudek soudu je podkladem pro zahájení řízení o určení otcovství z moci úřední.¹⁰⁸

Proti rozsudku je možné podat pouze řádný opravný prostředek, tj. odvolání ve lhůtě 15 dnů od jeho doručení. Zmeškání lhůty nelze prominout. Odvolání proti rozsudku o prohlášení neplatnosti manželství z důvodu existence vady ve sňatečném projevu vůle nelze podat blanketní odvolání, je nutné, aby byl podán z důvodů stanovených §205 a §205a OSŘ. Pro odvolací řízení je typická zásada neúplné apelace, ale zároveň soud v některých případech má v rukách i nástroj vyplývající z vyšetřovací zásady, a to kdy by manželství mohlo být prohlášeno za neplatné nebo že neexistuje i bez návrhu. V případě zpětvzetí odvolání podle §381 ZŘS právní moc rozsudku nastává právní mocí usnesení o zastavení odvolacího řízení. Dovolání, obnova řízení a žaloba pro zmatečnost jsou v tomto typu řízení vyloučena.

4.2.2.2 Řízení o rozvod manželství

Rozvod manželství je institut, který byl zakotven v r. 1950 ještě v tehdejších ČSR. Z dat ČSÚ za rok 2019 bylo celkem 24,1 tisíc rozvodů (o cca 200 rozvodů méně než v minulých letech), jehož polovina byla zahájena společným návrhem manželů. Rozvod manželství v českém právu je spolu se změnou pohlaví (§29 OZ) institutem, jímž zaniká platně uzavřené manželství za života obou manželů. Institut rozvod manželství má hmotněprávní zakotvení podmínek v §755 - §770 OZ a vedle toho i procesněprávní v §755 a násl. ZŘS. Rozvodové řízení lze brát jako hybrid spíše sporného řízení s prvky nesporného řízení (považuje se za zvláštní řízení), na které se užije obecná úprava s odchylkami ve zvláštní části ZŘS.

OZ stanoví pouze jeden důvod, kvůli kterému může být manželství rozvedeno, tj. kvalifikovaný rozvrat manželství, který zákonodárce vysvětluje v

¹⁰⁷ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2. opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015, s.130.

¹⁰⁸ Tímto postupem se neřeší majetková práva a povinnosti mezi manželi.

§755 odst. 1 OZ jako „hluboké, trvalé a nenapravitelné rozvrácení soužití manželů, kdy nelze očekávat jeho obnovení.“¹⁰⁹ K tomu, aby manželství mohlo být rozvedeno, je zapotřebí, aby soud rozhodl o poměrech dítěte v době po rozvodu manželství v řízení péče soudu o nezletilého. Dnes se jedná o dvě separátní řízení, kdy tímto rozdělením je dána vyšší míra ochrany nezletilého. Ovšem takové rozlišení česká právní úprava neznala do r. 1948, kdy se jednalo o jednotné řízení. Jednotu těchto dvou řízení soud judikoval v r. 2010 pouze pro případy a v souvislosti se stanovením přiměřeného zadostiučinění podle OdpŠk, „bylo-li řízení o rozvod manželství z důvodu nutnosti vyčkání nabytí právní moci rozsudku upravujícího poměry nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství přerušeno.“¹¹⁰ Často se řízení o rozvodu srovnává s řízením o neplatnosti manželství. V tomto srovnání se řízení o rozvodu manželství považuje za tzv. nediferencované řízení, ve kterém je jednotná hmotněprávní úprava a zároveň i jednotná procesněprávní úprava s menšími odchylkami, a to pouze v odlišném postupu v dokazování během řízení.

Hmotněprávní úprava rozlišuje rozvod manželství na tzv. rozvod se zjišťováním příčin rozvratu podle §756 OZ, kdy soud má povinnost zjistit existenci rozvratu manželství, jeho příčiny, a to převážně důkazním prostředkem výsledkem obou manželů. Hovoříme o tzv. sporném rozvodu manželství. Vedle toho zákonodárce zakotvuje úpravu §757 OZ, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, kterým se rozumí tzv. „smluvený“ či nesporný rozvod. Zákonodárce se inspiroval úpravou zákona o rodině z r. 1998, kdy poskytuje možnost manželům se „důstojně rozejít se současným řešením všech jeho právních následků nejenom ve vztahu ke společným dětem, společnému majetku a bydlení.“¹¹¹ Výhodou tohoto řízení je, že soud nezjišťuje příčinu rozvratu, pokud je dán kvalifikovaný rozvrat manželství a vedle toho manželé kumulativně splní všechny zákonné podmínky, tj. souhlas obou manželů, manželství trvá min. 1 rok ke dni zahájení rozvodového řízení, manželé spolu v jedné domácnosti nežijí déle než 6 měsíců, pravomocné rozhodnutí soudu péče o nezletilé nebo dohoda rodičů o poměrech nezletilého či ne plně svéprávného dítěte na dobu po rozvodu, dohoda o vypořádání majetkových vztahů mezi manželi (tj. dohoda o úpravě majetkových vztahů, bydlení, výživného pro rozvedeného

¹⁰⁹ Ustanovení §755 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4739/2009.

¹¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. Občanský zákoník: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Velké komentáře, ISBN 978-80-7400-795-8, s. 434.

manžela). Dohoda o vypořádání musí být v písemné formě s úředně ověřenými podpisy obou manželů, kteří jsou v postavení smluvních stran.

S řízením je spojena i poplatková povinnost ve výši 2 000 Kč podle položky 4 bodu 1 písm. c) sazebníku přílohy zákona o soudních poplatcích.

4.2.2.2.1 Průběh řízení

Teorie i hmotněprávní úprava rozlišuje rozvod manželství na sporný a nesporný, a takové rozlišení je zároveň reflektováno i v procesněprávní úpravě, a to konkrétně v aktivní legitimaci písemného či elektronického podání návrhu na zahájení řízení. Je vyloučené ústní podání návrhu do protokolu podle §14 ZŘS. Podle §384 odst. 1 ZŘS se rozvodové řízení zahajuje na návrh jednoho z manželů (znak sporného rozvodu) nebo společným návrhem obou manželů (znak nesporného rozvodu), který kumulativně splňuje zákonné podmínky (viz výše). O společný návrh na zahájení řízení jde i v případě, že návrh podá pouze jeden manžel a druhý se k němu připojí, a to nejpozději do doby, než soud I. stupně vyhlásí rozsudek. To samé platí i pro odvolání svého připojení se k návrhu.

Návrh, obsahující všechny podstatné náležitosti vyplývající z §42 odst. 4 OSŘ, §79 OSŘ a další zvláštní náležitosti vyplývající z §757 OZ¹¹², musí být doručen věcně (§3 ZŘS) a místně příslušnému soudu (§383 ZŘS), tj. okresní soudní, „*v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v ČR, bydlí-li v tomto obvodu alespoň jeden z manželů.*“ V případě, že nelze tuto podmínku užít, tak se subsidiárně místní příslušnost určí podle bydliště manžela, který návrh na zahájení řízení nepodal, nebo třetí možností je určení místní příslušnosti soudu podle bydliště manžela, který návrh na zahájení řízení podal. Z ustanovení §11 odst. 1 OSŘ a z rozsudku Okresního soudu pro Prahu 1 vyplývá, že „*pro určení místní příslušnosti jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které byly v době zahájení řízení.*“¹¹³ Ve vztahu k místní příslušnosti v rozvodovém řízení se užije i tzv. výlučná místní příslušnost podle §88 písm. a) OSŘ, kdy příslušný pro porozvodové vypořádání SJM nebo jiného majetku nebo zrušení společného nájmu bytu je soud, který rozhodoval o rozvodu. Další odlišnost v určení příslušnosti soudu je taková, že rozvodový soud a soud, který rozhoduje, ve vazbě na rozvodové řízení, v řízeních péče soudu o nezletilé, nemají shodnou

¹¹² Návrh jako zvláštní náležitost může ještě obsahovat datum sňatku, důvody rozvratu manželství atd.

¹¹³ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony s. 771.

věcnou i místní příslušnost. Příslušnost soudu pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé se určuje podle §467 ZŘS.

Ve vztahu k věcně a místně příslušnému soudu může být užit institut přikázání věci jinému soudu, a to z důvodu vhodnosti podle §12 odst. 2 OSŘ. K takové problematice ve vztahu k řízení o rozvod manželství se vyjádřil Nejvyšší soud¹¹⁴ tak, že pro přikázání věci jinému soudu z důvodu, že navrhovatel (i s dětmi) změnil trvalé bydliště mimo obvod příslušného soudu. V případě užití takového institutu se musí hledět na povahu důvodů, jejichž primárním důvodem je rychlejší a hospodárnější projednání věci. Dále soud konstatoval, že takové změny a důvody pro užití institutu §12 odst. 2 OSŘ se musí vyznačovat určitou mimořádností. S tímto názorem soudu se plně ztotožňuji z toho důvodu, že se domnívám, že užití institutů, které představují výjimku ze stanovených pravidel, by nemělo být hojně užívaným institutem, kterého může skoro každý dosáhnout bez vážnějších, mimořádných nastalých okolností v případě.

V §385 ZŘS je zakotveno materiální pojetí účastenství, kdy účastníky řízení mohou být jen manželé, kteří se chtějí rozvést a soud je dnes také tak i oslovuje, popř. užije označení navrhovatel - odpůrce. Dříve v souvislosti s označením účastníků řízení bylo nejednoznačné jejich oslovení během řízení, zda-li se jedná o žalobce - žalovaného, navrhovatele – odpůrce nebo manžele. Z pojetí účastenství dále vyplývá, že v rozvodovém řízení je vyloučena vedlejší intervence, hlavní intervence a procesní společenství. Vyloučení vedlejší intervence (tzn. účastenství) vyplývá z OSŘ ve znění do 31. 12. 2013, kde taková úprava byla obsažena. V §386 ZŘS je dán důvod zastavení řízení, a to pokud účastník řízení po jeho zahájení ztratí způsobilost.

Před nařízením jednání soud prozkoumá návrh. Pokud v návrhu shledá odstranitelné vady podání, vyzve navrhovatele (manžela) k jejich odstranění (viz kapitola Jednání). Součástí tohoto kroku ze strany soudu je zjištění, zda jsou v manželství nezletilé děti nebo ne plně svéprávné děti a zda jsou upraveny jejich poměry soudem v rámci řízení péče o nezletilé. Pokud takové řízení ještě neproběhlo a není vydané meritorní rozhodnutí, jednání nenařídí.

Přestože se svojí povahou blíží spíše ke spornému řízení, na řízení se užije obecných ustanovení ZŘS. Z tohoto ustanovení vyplývá možnost soudu nařídít

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2001, sp. zn. 4 Nd 127/2001.

jiný soudní rok (viz kapitola Jiný soudní rok), ve kterém soud vyzve oba účastníky k vyjádření se. Pokud účastníci vysloví shodnou vůli o rozvodu manželství, soud dále postupuje jako v nesporném/smluveném rozvodu (za splnění zákonných podmínek, které jsou s ním spojeny), kdy se druhý manžel k návrhu na rozvod manželství připojí, a nezjišťuje příčiny rozvratu manželství. Naopak je tomu, kdy se účastníci řízení na rozvodu jejich manželství neshodnou.

Soud obligatorně nařídí jednání podle §389 ZŘS, během kterého vede oba účastníky řízení k odstranění příčin rozvratu a k jejich smíření. Jednání je ovládáno zásadou projednací, tzn. soud v řízení provede účastníky navržené důkazy. Výjimku z tohoto představují tzv. obligatorní výsledky účastníků řízení, které podle §389 ZŘS je povinen provést. Výsledky účastníků soud nemusí provádět pouze tehdy, jsou-li spojeny s velkými obtížemi. Ve smluvených rozvodech soud spolu s obligatorními výsledky prokazuje pouze splnění zákonných podmínek z §757 OZ. V rozvodových řízeních, kdy soud zkoumá podrobně příčiny rozvratu, může užít k jeho prokázání a zjištění reálného skutkového stavu i další účastníky nenavržené důkazy (§390 ZŘS), vyplývají-li ze spisu, jsou zapotřebí ke zjištění zájmů nezletilých dětí účastníků. Ustanovení §20 odst. 1 ZŘS a §21 ZŘS se zde neužijí.

Že se jedná o hybrid sporného a nesporného řízení dokazuje i další zvláštnost, a to užití vyšetřovací zásady během dokazování. Soud je povinen z moci úřední zjišťovat skutečnost a vyhledávat potřebné důkazy, které doloží, že rozvod je v rozporu se zájmem nezletilého a ne plně svéprávného dítěte. Jedním z důkazních prostředků, které soud může využít, je výslech nebo dotázání se u opatrovníka, který je nezletilému jmenován v řízení o úpravu poměrů nezletilého. Jedná se o institut §755 odst. 2 písm. a) OZ, který je odborníky nazýván „tvrdoštní klauzule“. „Tvrdoštní“ možná proto, že za splnění této podmínky nelze rozvrácené manželství rozvést. V §755 odst. 2 písm. b) OZ existuje druhá „tvrdoštní klauzule, díky které nelze manželství rozvést, a to, když *„rozvod je v rozporu se zájmem manžela, který se na rozvratu manželství převážně nepodílel a rozvodem by mu byla způsobena zvlášt' závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu nežijí alespoň po dobu tří let.“* Tato druhá „tvrdoštní klauzule“ nepředstavuje užití vyšetřovací zásady.

V případě, že soud nařídí jednání a účastník/účastníci se bez řádné a včasné omluvy nedostaví, soud řízení usnesením zastaví podle §391 odst. 1 ZŘS. Forma omluvy není kogentně stanovena, takže postačí jak písemná, tak i telefonická

omluva. V případě, že jsou splněny podmínky podle prvního odstavce pro zastavení řízení, řízení se podle §391 odst. 2 ZŘS nezastaví, pokud se druhý manžel jedná zúčastní a výslovně prohlásí, že na projednání trvá. Soud může řízení odročit podle §101 odst. 3 OSŘ nebo nařídí klid v řízení podle §110 OSŘ s vazbou na §392 ZŘS v případě, že klid řízení navrhly oba manželé, nebo jej navrhl navrhovatel a druhý manžel se bez omluvy k jednání nedostavil. V řízení, které bylo přerušeno klidem řízení může soud na návrh pokračovat po uplynutí tří měsíční lhůty od právní moci usnesení o přerušení řízení.

Návrh na zahájení řízení může být účastníky vzat zpět. Na zpětvzetí návrhu se užije obecné úpravy §96 OSŘ a úpravy §387 ZŘS, které není v postavení *lex specialis*, ale jeho cílem je pouhé přiblížení rozvodového řízení ke sporné povaze řízení. Soud řízení zastaví, vezmou-li oba účastníci řízení svůj návrh zpět. V případě, že společný návrh na rozvod manželství vezme zpět jeden z účastníků, soud se řídí §387 odst. ZŘS, dle kterého v řízení postupuje obdobně, jako by druhý manžel své připojení k návrhu odvolal. Jiný postup soudu je v situaci, kdy návrh na zahájení rozvodového řízení je podán pouze navrhovatelem, který užije institut zpětvzetí. V tomto případě se soud musí dotazovat druhého účastníka, zda se zpětvzetím souhlasí či nesouhlasí. Pokud nesouhlasí, musí prokázat tzv. kvalifikovaný nesouhlas a tímto prokázáním se zpětvzetí stává neúčinné a soud v řízení pokračuje. Soud řízení zastaví v případě, že druhý účastník se na výzvu soudu ke zpětvzetí návrhu nevyjádří nebo s ním souhlasí.

Soud v rozvodovém řízení rozhoduje formou rozsudku, který má konstitutivní povahu, protože se týká změny osobního stavu. Rozsudek obsahuje náležitosti vyplývající z §157 odst. 1 OSŘ. Jednou z obligatorních náležitostí vyplývajících z §393 ZŘS je poučení manžela o právu přijmout zpět své příjmení za svobodna. Takové poučení vyplývá z hmotněprávního ustanovení §759 OZ, které „*stanovuje možnost manžela, jehož příjmení je přejeté od manžela, do šesti měsíců po rozvodu manželství oznámit matričnímu úřadu, že přijímá své dřívější příjmení.*“ Zároveň je povinen účastníky poučit o přípustnosti opravných prostředků. V řízení o rozvodu manželství je přípustné pouze odvolání. I možnost podání odvolání je omezeno pro případy, kdy soud společnému návrhu na rozvod manželství vyhověl. V takovém rozhodnutí podle §395 ZŘS není řádný opravný prostředek přípustný. Odvolání je možné pouze proti výroku o náhradě nákladů řízení.

Odvolání musí být podáno do 15 dnů od doručení rozhodnutí prvostupňového soudu. Stejná lhůta běží od doručení rozsudku i v případech, kdy rozsudek neobsahuje poučení o odvolání, o lhůtě k odvolání, o příslušném soudu nebo obsahoval nesprávné poučení o přípustnosti odvolání. Zmeškání lhůty nelze podle § 394 ZŘS prominout. Průběh odvolacího řízení je upraven v §397 ZŘS, ze kterého vyplývá užití zásady úplné apelace. Nové skutečnosti a důkazy jsou pro odvolací řízení podstatné pouze v situacích podle §205a OSŘ nebo jimiž se prokazuje splnění tvrdostní klauzule podle §755 odst. 2 písm. a) OZ. Zároveň §397 ZŘS vylučuje užití §28 ZŘS.

4.3 Předběžné řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí

Domácí násilí dle sociologického výzkumu¹¹⁵ zaznamenává velký nárůst v období koronakrizy během podzimního i jarního lockdownu na našem území. Autorky výzkumu zaznamenaly během jarní vlny pandemie v kontaktování organizacích specializovaných na domácí násilí nárůst až o 30 – 40 % oproti roku 2019. Ve druhé podzimní vlně pandemie je zaznamenán vyšší nárůst domácího násilí, a to až na 50 % oproti roku 2019 (viz Přílohy). Dále jsou k dispozici statistiky telefonických kontaktů spolu s internetovými dotazy, které zaznamenávají jednotlivé organizace. Užijí záznamy od organizace ROSA a organizace proFem, které obě zaznamenávají nárůst oproti roku 2019 o 55 %, tj. nárůst telefonických a internetových dotazů od obětí domácího násilí.

Domácí násilí je v poslední době velmi (hlavně psychologicky, medicínsky) zmiňovaným fenoménem, jímž se rozumí opakované jednání (může jít i o opakovanou hrozbu daného jednání), kterým se útočí na základní hodnoty jako je *„život, zdraví, svoboda, lidská důstojnost ohrožované osoby ze strany násilníka, jejich vztah je v rodinném, intimním apod. vztahu.“*¹¹⁶ Ve světě práva velký vstup domácího násilí do českého právního řádu je převážně dán zákonem č. 135/2006 Sb., jímž jsou měněny některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Dle důvodové zprávy má tento zákon za cíl řešit jev domácího násilí *„prostřednictvím jasně formulované vůle státu chránit ohroženou osobu a zamezit další násilné*

¹¹⁵ NYKLOVÁ, B., MOREE, D. Násilí na ženách v souvislosti s COVID-19, Sociologický ústav AV ČR, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2021, s. 14 – 21.

¹¹⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz.

*jednání osoby, a to prostřednictvím možnosti jejího krátkodobého vykázní z místa, kde společně žijí.*¹¹⁷ Dá se říci, že cílem zákonodárce je upravit ochranu i na soukromoprávní úpravě vedle institutů a nástrojů veřejného práva, jako je vykázní podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, nebo zákazu vstupu do obydlí podle zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád. Vedle takového se při splnění skutkových podstat může domácí násilí považovat i za trestný čin. Domácí násilí představuje pro společnost, i když se odehrává „za zavřenými dveřmi“, tak citlivé téma, že zákonodárce jej chce řešit jako zájem státu, a proto danou problematiku zakotvil v hmotněprávní (§751 - §753 OZ) i procesněprávní (§400 - §414 ZŘS) úpravě.

Zákonem č. 135/2006 Sb. bylo upraveno §76b a násl. OSŘ s účinností do 31. 12. 2013. Jelikož se jedná o řízení, jehož povaha je rodinněprávní, tak od 1. 1. 2014 je úprava obsažena v ZŘS, dále spolu i s výkonem rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí, a to i přesto, že povahově se jedná o sporné řízení.

Z §751 odst. 1 OZ vyplývá ochrana dotčeného „*manžela, pro kterého se společné bydlení manželů v domě nebo v bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, stane nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije.*“ Z komentáře vyplývá, že tato ochrana se vztahuje i na stalking, tzn. nežádoucí sledování nebo obtěžování dotčené osoby. Pod ochranu podle §753 OZ také spadají „*osoby, které žijí spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti.*“ Podobně rozsah takové ochrany zobecnil a účel procesní úpravy předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí stanovil i ÚS ve svém nálezu, jako „*poskytnutí včasné a prozatímní ochrany života, zdraví, svobody, důstojnosti dotčenému jednotlivci (příp. jeho blízkým) proti škodlivému chování odpůrce s nimi žijícího ve společné domácnosti.*“¹¹⁸

Ve vztahu ke stávající úpravě předběžného opatření v §74 a násl. OSŘ je předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí v postavení *lex specialis*, kdy není jasně daná subsidiární užití. Navrhovatel se může svobodně rozhodnout, zda podá žalobu na ochranu osobnosti podle §82 a násl. OSŘ nebo podle ustanovení v ZŘS, jímž navrhovatel docílí rychlejší a účelnější ochrany své osobnosti. Zároveň podaný návrh podle úpravy §400 a násl. ZŘS nezakládá překážku *res iudicata*

¹¹⁷ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz.

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 3512/14.

k návrhu podle OSŘ. V souvislosti s podáním návrhem podle úpravy v ZŘS je navrhovatel osvobozen od soudního poplatku¹¹⁹, zároveň zde není podmínka podat návrh na zahájení řízení ve věci samé a není nutné skládat jistinu k zajištění náhrady škody jako je tomu v řízení podle §74 a násl. OSŘ. Současně se jedná o řízení, i dle názvu vypovídající, které má dočasný charakter.

Někteří autoři uvádí, že hmotněprávní úprava stanoví i procesní prvky podstatné pro samotné řízení tak, že např. v §751 odst. 1 OZ upravuje aktivní legitimaci s konkretizací v ZŘS (viz níže). Z praxe soudů¹²⁰ se také postupně vytvořily čtyři základní znaky domácího násilí, díky nimž lze předběžné opatření nařídit, tj. opakovanost, dlouhodobost, eskalaci, neveřejnost, blízký vztah osob, jejichž role násilníka a osoby ohrožené je jasně daná.

Předběžné řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí se skládá ze dvou řízení, a to samotné předběžné řízení a řízení o prodloužení doby trvání předběžného opatření. Všechna řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí jsou podle §11 odst. 2 písm. p) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích osvobozena od soudního poplatku.

4.3.1 Průběh řízení o uložení předběžného opatření

Aktivní legitimace k podání návrhu vyplývá z ustanovení §751 odst. 1, 2 OZ (viz výše) a v §753 OZ, tzn. může jí být i každá jiná osoba, která žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti. Takové osoby v řízení vystupují jako navrhovatel. Aktivní legitimaci ještě rozšiřuje §3021 OZ, kdy návrh může podat třetí osoba na ochranu třetí osoby, která je obětí domácího násilí. V opozitní pozici stojí tzv. odpůrce, tzn. násilník, který domácí násilí vytváří. Odpůrce je vždy účastníkem řízení. Účastenství v řízení zákonodárce vyjmenoval v §403 odst. 1 ZŘS, tj. navrhovatel, odpůrce a případně osoba, vůči níž násilí směřuje a je odlišnou od navrhovatele. Tato definice kopíruje obecné určení účastenství řízení zakotvenou v §6 odst. 2 ZŘS. Navrhovatelem nebo jinou osobu, vůči níž násilí směřuje nemusí být manželkou, dítětem apod., ale může se jednat např. o prarodiče, strýce, tetu apod.

Navrhovatelem podle §403 odst. 2 ZŘS může být i nezletilý nebo osoba s omezenou svéprávností. Nezletilým pro účely řízení o předběžném opatření ve

¹¹⁹ Ustanovení §11 odst. 2 písm. p) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

¹²⁰ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 8. 2012, sp. zn. 19 Co 372/2012.

věci ochrany proti domácímu násilí se rozumí osoba mladší 16 let, protože podle §403 odst. 3 ZŘS má nezletilý starší 16 let plnou procesní způsobilost. I plně procesně zletilému může soud ustanovit zástupce, pokud shledá, že okolnosti případu není schopen „vzít“ z rozumové a volní vyspělosti. Jménem nezletilého návrh podává jeho zákonný zástupce, OSPOD nebo advokát na základě plné moci. Okresní soud v Pardubicích ve svém rozsudku¹²¹ stanovil, že návrh jako zákonný zástupce může podat i matka bez souhlasu opatrovnického soudu, ale pouze v případě, že nezletilý s odpůrcem v době podání návrhu žil v jedné společné domácnosti, odkud odpůrce má být vykázán. V případě zákonného zmocnění advokáta soud posuzuje volní a mravní vyspělost nezletilého pro udělení plné moci. V případě střetu zájmu, kdy nezletilý je vystaven domácímu násilí ze strany rodiče nebo další osoby ze stejné domácnosti, může podat návrh za nezletilého obecné úřad obce s rozšířenou působností. V případě, že návrh je podán nezletilým mladším 16 let, jde o odstranitelnou vadu řízení, kterou se soud snaží odstranit podle §104 OSŘ.

Navrhovatel, jehož svéprávnost je soudem v rozsahu předběžného řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí omezena, je pro podání návrhu zastoupen zákonným zástupcem, opatrovníkem, popř. kolizním opatrovníkem nebo obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Návrh na zahájení řízení může také podat státní zástupce, jehož legitimace vyplývá z §8 odst. 2 ZŘS a zároveň podle §8 odst. 1 písm. c) ZŘS má oprávnění vstoupit do již zahájeného řízení (viz kapitola Oprávnění státního zastupitelství).

Předběžné opatření je možné vydat pouze na návrh navrhovatele a je nutné, aby návrh splňovat požadované obecné i zvláštní náležitosti. Obecné náležitosti vyplývají z obecné právní úpravy §42 odst. 4 OSŘ a §75 odst. 2 OSŘ. Zvláštní náležitosti naopak vyplývají z hmotněprávní úpravy §751 OZ, tj. přesné označení návrhu na vydání předběžného opatření a podle jakého zákonného ustanovení, jaké konkrétní ochrany se navrhovatel domáhá (např. §76 OSŘ). Dále z §402 odst. 1 ZŘS vyplývá břemeno tvrzení a důkazní navrhovatele, tzn. „*vyličení podstatných náležitostí, které osvědčují, že je společné bydlení navrhovatele a odpůrce v domě nebo bytě, ve kterém se nachází společná domácnost, pro navrhovatele nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči navrhovateli nebo jinému, kdo ve společné domácnosti žije.*“ Může jít zejména o popsání chování odpůrce (jak

¹²¹ Rozsudek Okresního soudu v Pardubicích ze dne 7. 1. 2016, sp. zn. 10 Nc 3101/2016.

k domácímu násilí dochází, frekvence a intenzita domácího násilí, jiné další podmínky) a zároveň i doložení potřebných dokumentů (např. lékařské zprávy, telefonní výpisy, SMS apod.). Zároveň se takové vyličení skutečností užije i na nežádoucí sledování či obtěžování navrhovatele. V případě, že návrh neobsahuje vyžadované náležitosti, soud postupuje podle §402 odst. 2 ZŘS, kdy soud navrhovatele vyzve vhodným způsobem o doplnění návrhu. Vyrozumění vhodným způsobem soud určí také ve vztahu k zákonné lhůtě, tj. 48 hod, ve které musí o návrhu rozhodnout. Nejspíše soud bude navrhovatele nejčastěji vyzývat telefonicky a z toho důvodu, je dobré v návrhu uvést i telefonní kontakt. Lhůta pro doplnění se neprodlužuje. V případě, že návrh není ve stanovené lhůtě doplněn nebo není možné navrhovatele vhodným způsobem vyzvat k doplnění, zakládá to důvod pro odmítnutí návrhu. Soud návrh odmítne usnesením, proti kterému je přípustné odvolání. Zároveň odmítnutí návrhu nezakládá překážku *res iudicate*.

Návrh na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí je třeba doručit v písemné formě nebo zaznamenat ústně do protokolu u věcně (§3 odst. 1 ZŘS) a místně příslušného soudu (§400 ZŘS), tj. okresní soud, který je obecným soudem pro navrhovatele. Místní příslušnost soudu nezletilého navrhovatele je v místě, kde má trvalé bydliště, ať už na základě rozhodnutí soudu nebo pouze rodičů. Dá-li se říct, obecná místní příslušnost se určuje bydlištěm navrhovatele nebo popř. místem, kde se navrhovatel sdružuje. To také vyplývá z usnesení KS v Hradci Králové¹²², který stanovil, že nejčastějším kritériem místní příslušnosti soudu je obvod obydlí navrhovatele. Kritérium obvodu obydlí je platný i v případě, kdy navrhovatel nebo dotčená osoba se ze společného obydlí s odpůrcem dočasně odstěhovala, nebo se odstěhovala z důvodu obavy před budoucím chováním odpůrce.

Soud nenařizuje ústní jednání, protože má velice krátkou lhůtu na rozhodnutí o předběžném opatření, a také proto, že se jedná o návrhové řízení, jehož rozhodnutí je dočasné povahy. Soud o předběžném opatření rozhodne formou usnesení, to vyplývá z §25 odst. 1 ZŘS, za splnění podmínek vyplývajících z praxe soudu (viz výše), kdy musí být splněny základní znaky domácího násilí, „*tj. opakovanost, dlouhodobost, eskalace, nevěřejnost, blízkost osob a jasnost jejich*

¹²² Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 20 Co 91/2018.

rolí.¹²³ V §405 odst. 1 písm. a) – d) ZŘS je demonstrativní výčet povinností, které soud předběžným opatřením může uložit, tj.:

- opuštění společného obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí,
- nezdržovat se ve společném obydlí nebo do něj nevstupovat,
- nevstupovat do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržovat se tam,
- nesetkávat se s navrhovatelem,
- zdržet se nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele, a to jakýmkoliv způsobem.

Usnesení jako návrh musí obsahovat základní náležitosti, tj. výrok, odůvodnění a poučení. Usnesení v tomto případě má povahu meritorního rozhodnutí (viz kapitola Rozhodnutí meritorní povahy), jehož vlastnostmi je prozatímní krátkodobé upravení poměrů. Odůvodnění je obligatorní náležitostí usnesení o uložení předběžného opatření, a z toho důvodu se neužije §169 odst. 2 OSŘ neuzije. Výrok usnesení zní přesně podle toho, jaké předběžné opatření navrhovatel ve svém návrhu požadoval ve vztahu k §405 odst. 1 písm. a) - d) ZŘS nebo jiné povinnosti, které jsou konkrétně a jasně specifikované. Podmínkou je, že povinnosti uložené v předběžném opatření musejí zamezit domácím násilím a respektovat smysl a účel předběžného opatření, tj. pouze dočasná ochrana.¹²⁴ Podle §405 odst. 3 ZŘS může soud s přihlédnutím k zájmům odpůrce stanovit výjimky z předběžného opatření. Další obligatorní náležitostí výroku je trvání předběžného opatření podle §408 odst. 1 ZŘS, tj. 1 měsíc od vykonatelnosti usnesení. Doporučuje se ve výroku uvést přesné datum, „*kdy končí účinek předběžného opatření.*“¹²⁵ Usnesení je vykonatelné okamžikem vydáním.¹²⁶ Tím je podpořen účel předběžného opatření a jeho potřeby. Další náležitostí usnesení je poučení, kde soud odpůrce poučuje o možnosti podání opravného prostředku (v jaké lhůtě, kam), o vykonatelnosti usnesení a zároveň poučení ve smyslu §405 odst. 2 ZŘS ve spojitosti s §493 ZŘS, „*tj. právo odnést si ze společného obydlí osobní cennosti, dokumenty a další věci sloužící k osobní potřebě.*“ V poučení soud poučí i navrhovatele, a to o možnosti a určení jaký konkrétní návrh na zahájení řízení ve

¹²³ Usnesení Krajského soudu v Hradci králové ze dne 7. 8. 2012, sp. zn. 19 Co 372/2012.

¹²⁴ SVOBODA, K. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, s. 817.

¹²⁵ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Dz, s. 817.

¹²⁶ Ustanovení §407 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

věci samé může podat nebo o návrhu na prodloužení doby trvání předběžného opatření podle §410 a násl. ZŘS.

Proti usnesení o návrhu na nařízení předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí je přípustné pouze odvolání, a to v pořádkové lhůtě 15 dnů ode dne doručení písemného vyhotovení. Odvolání se podává u soudu I. stupně, který má následně dalších 15 dnů na předložení soudu II. instance. Aktivně legitimován ve vazbě k návrhu, který vyhověl navrhovateli, je odpůrce. V případě, že soud návrhu nevyhověl, aktivně legitimován je pouze navrhovatel. Odvolací řízení je provázáno neúplnou apelací, ale nové skutečnosti a důkazy musely existovat v době, kdy se konalo nalézací řízení. S tímto se také ztotožnil NS¹²⁷, když ve svém stanovisku stanovil, že rozhodující stav pro rozhodnutí v odvolacím řízení je stav, který byl v době vydání napadeného usnesení. Odvolací soud má podle §409 odst. 2 ZŘS rozhodnout do 7 dnů od předání věci. Následně se na odvolací řízení užije přiměřeně ustanovení §201 a násl. OSŘ a § 28 ZŘS.

Mimořádné opravné prostředky nejsou proti odvolání o uložení předběžného opatření přípustné.

4.3.2 Prodloužení předběžného opatření

Předběžné opatření podle §408 odst. 1 ZŘS trvá jeden měsíc od okamžiku jeho vykonatelnosti, což může znamenat pro navrhovatele původního řízení pokračování v jeho obavách o případném následném domácím násilí. Z toho důvodu zákonodárce v ustanovení §410 - §414 ZŘS upravuje možnost navrhovatele podat návrh o prodloužení předběžného opatření. Oproti původní právní úpravě účinné do 31. 12. 2013, kdy šlo o meritorní řízení, se nyní jedná o řízení s prvky dočasnosti. Úprava OSŘ do 31. 12. 2013 v odborné sféře způsobovala mnoho otazníků, protože řízení o prodloužení předběžného opatření se snadno zaměňovalo s řízením např. o rozvod manželství, vypořádání SJM, zrušení společného nájmu atd.¹²⁸

Jedná se o návrhové řízení podle §410 odst. 1 ZŘS, kdy aktivně legitimován k podání návrhu je pouze navrhovatel předběžného opatření dle §403 ZŘS. Z §410 odst. 1 ZŘS vyplývá, že návrh musí být podán před uplynutím předběžného opatření, tj. *„poslední den trvání předběžného opatření, jímž je poslední den měsíce*

¹²⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 3. 2017, sp. zn. Cjpn 202/2016

¹²⁸ CHALUPSKÁ, L. K současné úpravě předběžných opatření proti domácímu násilí – II. část, Právní prostor, 2015.

*následujícího po jeho vykonatelnosti.*¹²⁹ Návrh musí splňovat podmínky podání vyplývající z OŘS, tj. písemná podoba, popř. ústně do protokolu, dále musí splňovat obecné (§42 odst. 4 OSŘ) a zvláštní náležitosti návrhu, vyplývající z konkrétní úpravy o prodloužení předběžného opatření jako je vylíčení skutečností, za kterých u navrhovatele trvá stav ohrožení, „*majetkové či jiné poměry účastníků, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, na které se vztahuje předběžné opatření, a další rozhodné okolnosti včetně dalších probíhajících řízení mezi účastníky,*“¹³⁰ které má vyřešit jejich situaci (např. řízení o rozvodu manželství, o zrušení partnerství, o vypořádání SJM, řízení o vyklizení bytu). Zároveň musí být podán věcně a místně příslušnému soudu, tj. soud, který rozhodoval o nařízení předběžného opatření. Právním účinkem řádně podaného návrhu je *ex lege* prodloužení stávajícího předběžného opatření do okamžiku rozhodnutí soudu o prodloužení předběžného opatření. V případě opožděného podání návrhu má soud povinnost i přesto jej obsahově prozkoumat, zda není zapotřebí nařídit předběžného opatření podle §405 ZŘS.

Průběh řízení probíhá shodně jako u klasického občanskoprávního řízení, kdy soud nařídí jednání, provede dokazování a rozhodne. Při své činnosti je soud omezen lhůtami a to takovými, že je povinen doručit předvolání k jednání tři dny před jednáním (§411 odst. 1 ZŘS) a zároveň je soudce povinen rozhodnout v pořádkové lhůtě 2 měsíců od podání návrhu na jeho zahájení (§412 odst. 1 ZŘS). Z §412 odst. 1 ZŘS vyplývá patřičná naléhavost a nutnost na rychlé vydání rozhodnutí, tím pádem je naprosto vyloučená úprava o přípravě na jednání podle §115 odst. 2 OSŘ. Během řízení musí navrhovatel unést důkazní břemeno, kdy je zapotřebí doložit skutečnosti, které líčí ve svém návrhu dle §411 odst. 2 ZŘS. Výčet z tohoto ustanovení je pouze demonstrativní, a proto navrhovatel může vylíčit jiné skutečnosti, ke kterým soud při svém rozhodnutí přihlédne, např. „*k rodinným a osobním poměrům, chování odpůrce po nařízení předběžného opatření či k jiným probíhajícím řízením mezi účastníky.*“¹³¹ Pokud navrhovatel své důkazní břemeno neunes, tak i přesto může soud rozhodnout o prodloužení předběžného opatření z důvodů zvláštního zřetele hodných, tj. aktuální sociální situace navrhovatele a

¹²⁹ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. 19 C 2/2018.

¹³⁰ Ustanovení §411 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

¹³¹ CHALUPSKÁ, L. K současné úpravě předběžných opatření proti domácímu násilí – II. část, Právní prostor, 2015.

týkají se dalších osob, které jsou a mohou být domácím násilí ohroženy. Tyto důvody musí soud ve svém rozhodnutí podrobně a nezaměnitelně vymežit.

Pokud návrh obsahuje všechny náležitosti a je důvodný, soud předběžné opatření prodlouží svým usnesením, a to na dobu nezbytně nutnou, nejvýše na dobu šesti měsíců od jeho vykonatelnosti (§413 ZŘS). Jde o maximální možnou dobu trvání předběžného opatření, a proto není možné jejich prodloužení. Usnesení obsahuje všechny zákonem požadované náležitosti, tj. výrok, odůvodnění a poučení. Do praxe se doporučuje, aby usnesení obsahovala také pevné a konkrétní určení zániku prodloužení předběžného opatření. V poučení, soud poučuje o možnosti podání opravného prostředku. Proti usnesení je možné podat řádný opravný prostředek, tj. odvolání. Usnesení se doručuje všem účastníkům řízení.

4.3.3 Zánik a zrušení předběžného opatření

Předběžné opatření i prodloužené předběžné opatření zaniká uplynutím času. Předběžné opatření zanikne uplynutím 1 měsíce od jeho vykonatelnosti (§408 odst. 1 ZŘS) a u prodlouženého předběžného opatření zaniká uplynutím 6 měsíců od dne jeho vykonatelnosti, tj. vydáním (§413 ZŘS). Tím, že předběžné opatření zaniká, nevzniká *res iudicate* a je možné podat další návrh na nařízení předběžného opatření podle §400 a násl. ZŘS.

Zákonodárce myslel i na zrušení prodlouženého předběžného opatření podle §414 ZŘS. I v tomto případě jde o návrhové řízení, kdy se návrh podává podle §405 ZŘS. Aktivně legitimovaným je jakýkoli účastník řízení o nařízení předběžného opatření, i státní zástupce podle §8 odst. 1 písm. d) ZŘS. V tomto řízení soud přibližně postupuje dle ustanovení §410 - §412 ZŘS. Soud předběžné opatření může zrušit během trvání „prvního“ nařízení předběžného opatření, ale i během jeho prodloužení. I proti usnesení ve věci zrušení předběžného opatření je možné odvolání a takové rozhodnutí nezakládá překážku *res iudicate*. Zákonodárce v §414 odst. 3 ZŘS pro případy zamítnutí návrhu na zrušení předběžného opatření umožňuje opětovné podání návrhu, ale až po uplynutí 3 měsíců od právní moci zamítavého usnesení.

4.3.4 Výkon rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí

Usnesení soudu o nařízení či prodloužení předběžného opatření je vykonatelné momentem jeho vydání (§407 ZŘS). Pravidlo a postup při výkonu

rozhodnutí zákonodárce zakotvil v §492 - §496 ZŘS. Důvodová zpráva uvádí, že „výkon rozhodnutí ve věci je podmíněn návrhem na nařízení výkonu rozhodnutí. Soud k výkonu nepřistoupí z úřední povinnosti.“¹³²

ZŘS stanoví, kdo výkon zajišťuje a postup jeho provedení. V řízení o nařízení předběžného opatření rozhoduje soud prvního stupně, tj. okresní soud, který je obecný pro navrhovatele (§400 ZŘS). Ten zároveň dle §492 ZŘS bezodkladně zajišťuje výkon rozhodnutí. Bezodkladné zajištění je pouze z důvodu zachování hospodárnosti řízení a danou povinností soudu také stanoví §35 odst. 11 Vnitřního a kancelářského řádu pro okresní, krajské, vrchní soudy, podle kterého je mimo jiné „výkon rozhodnutí o předběžných opatřeních zajistit přednostně.“ Ve výroku usnesení soud stanoví povinnost, kterou povinnému (tj. odpůrci) přikázal a na základě této podstaty, se určuje způsob výkonu rozhodnutí, kterým může být vykázaní ze společného obydlí, odebrání klíčů od společného obydlí s navrhovatelem nebo zákaz setkávání nebo kontaktování osoby, která je ve výroku jasně identifikována. Domnívám se, že nejčastější způsob výkonu je vykázaní povinné osoby ze společného obydlí za spoluúčasti orgánů veřejné moci, př. Policie ČR. Podle §493 druhé věty ZŘS je soud se součinností Policie ČR povinen bezprostředně při výkonu povinnému poskytnout možnost, aby si z obydlí, ze kterého je vykázan, vyzvedl a odnesl osobní cennosti, osobní dokumenty a jiné věci sloužící jeho osobní potřebě, popř. dokumenty a věci, které potřebuje k výkonu své podnikatelské činnosti.

Mohou nastat situace, kdy povinný po výkonu rozhodnutí potřebuje některé nezbytné věci k výkonu podnikatelské činnosti, povolání nebo jiného vážného důvodu ze společného obydlí nebo z místa, které je ve výroku usnesení územně vymezen. V takovém případě povinný (osobně) nesmí do takového prostoru či obydlí vstoupit bez souhlasu soudu, který mu ji vydá na jeho žádost. Při tomto úkonu je zapotřebí přítomnosti nejen Policie ČR, ale i soudce a vykonavatele, popř. jiné soudní osoby. Pokud povinný zmocní třetí osobu k vyzvednutí výše vypsáných pro něho důležitých věcí, nepotřebuje k tomu souhlas soudu či jiného orgánu. Povinný také může zmocnit třetí osobu k vyzvednutí jiných věcí než pro výše vypsané důvody, a to z toho důvodu, že soud třetí osobě nemůže takovou povinnost a

¹³² Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Dz.

takové omezení bezdůvodně uložit. V §494 ZŘS je upraven postup, pokud povinný není při výkonu rozhodnutí přítomen a to takový, že požádá soud během trvání předběžného opatření podle §405 ZŘS o možnost, vzít si ze společného obydlí své osobní věci, doklady atd. (viz výše §493 ZŘS).

Dále během výkonu rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí soud dle §495 ZŘS povinného vyzve ke sdělení náhradní kontaktní adresy pro účely doručování nebo ke zvolení zástupce. Náhradní doručovací adresa je potřebná z důvodu, že nelze užít obecné pravidlo vyplývající z §46a OSŘ, protože povinný byl ze společného obydlí vykázán. Pokud takové informace soudu nepředloží, soud ho ve výzvě poučí dle §495 poslední věty ZŘS o tom, že „*písemnosti budou doručovány uložením soudu*“ podle §46c odst. 4 OSŘ. O sdělení adresy dle §47 odst. 3 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky také povinného vyzve orgán Policie ČR, která provádí vykázání, a to pouze z toho důvodu, pokud by povinný podal námitky a bylo by zahájeno správní řízení o námitkách podle jiného právního předpisu.

Zákonodárce myslel i na nevěli povinného dodržovat opatření, která mu rozhodnutím ve věci ochrany proti domácímu násilí jsou uloženy, zejména nevstupování a nezdržování se ve společném obydlí s navrhovatelem. Soud v takovém případě může podle §496 ZŘS kdykoliv a bezodkladně na návrh oprávněného provést výkon rozhodnutí vykázáním znova. Zároveň tímto postupem může povinný splnit skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle §337 TZ. I o tomto je nutné povinného řádně informovat.

5. Závěr

Závěrem bych chtěla zhodnotit svoji diplomovou práci a její přínos. Dané shrnutí bych rozlišila podle obsahu diplomové práce.

Téma Zvláštní řízení soudní jsem si vybrala z důvodů, které uvádím již v úvodu své diplomové práce. Při prvotním rozmyšlení o obsahu své diplomové práce, jsem věděla, že nejprve chci popsat postupný historický vývoj, který upozorňuje na samotné stáří civilního procesu a dle mého názoru na zajímavý vývoj nesporného řízení jako takového. Zajímavé je, že nástup a pád komunismu měl (jak je známo) vliv na celou společnost, ale to, že za dob 1. republiky jsme měli celkem dobře a podrobně vyvinuté nesporné řízení, poté jako mávnutím kouzelného proutku takové rozlišování zmizelo. Po r. 1989 se nesporné řízení pomalu začalo zapojovat do českého právního řádu, které bylo završeno rekodifikací soukromého práva, jehož výsledkem je rozlišení civilního procesu do dvou právních předpisů, a to OSŘ a ZŘS.

V druhé kapitole se zaměřuji na ustanovení obecné části ZŘS, kterým předchází vysvětlení základních pojmů, které se s danou problematikou váží, tj. existence nesporného a sporného řízení a jejich rozlišení. Zároveň chci uvést čtenáře do problematiky diferenčního kritéria a do existence několika teorií na jeho definici, kdy není v odborné sféře oficiálně stanovena „ta správná“. Ze zdrojů vyvozují, že nejvíce přesná a nejčastěji užívaná je první definice od E. Otta. Poté se zaměřuji na obecná ustanovení ZŘS, která na první pohled nepředstavují nic složitějšího, jedná se pouze o pár ustanovení v zákoně. Pokud v těchto ustanoveních chybí nějaká úprava, tak se subsidiárně užije obecné právní úpravy, tj. OSŘ. Pozadí ustanovení ZŘS bylo ale překvapivé. Osobně jsem se z důvodových zpráv a komentářů k ZŘS, když pomínu odkazy na obecnou úpravu, dozvěděla více základních informací, které by dle mého názoru měly být obsaženy přímo v zákonných ustanoveních. Do toho se mísí úprava obecných ustanovení se speciálními ustanoveními, která jsou obsažena u každého řízení ve zvláštní části ZŘS zvláště, což mi způsobovalo v určitých situacích problém s orientací.

Ve zvláštní části ZŘS jsem od doby, kdy jsem si toto téma vybírala, věděla, že se chci zaměřit na řízení ve věcech rodinněprávních, protože se jedná o problematiku, která je mně osobně blízká a domnívám se, že pro dnešní společnost má také velký význam. Ovšem jsem podcenila její rozsáhlost, a z toho důvodu jsem si s ohledem na období pandemie COVID-19, která nás již přes rok ovlivňuje svojí

přítomností, vybrala pouze řízení ve věcech manželských, kdy mým prvotním zájmem bylo řízení o rozvodu manželství. Rozvod manželství bylo velkým tématem i dříve, ale domnívám se, že rozvodovost se bude zvyšovat, a to z důvodu, že nyní jsou rodiny a manželé nuceni spolu trávit více času v jedné domácnosti. V této problematice kvitují zájem státu na odstranění sporů mezi manželi před samotným rozvodem. Zároveň mi přijdou tvrdostní klauzule ve vztahu k manželskému soužití hodně přísné a v některých situacích pro toho druhého „nezvýchodněného“ manžela neúnosné a pro mě i nepředstavitelné.

Součástí této skupiny je ještě řízení o určení, zda manželství je či není a také řízení o neplatnosti manželství. Tato dvě řízení jsou samo o sobě velmi specifickou a velice zajímavou tematikou, ale tím, že se tato řízení konají spíše zřídka, tak je i málo judikatury a odborné specifické literatury. Dalším řízením, které má určitou spojitost s manželstvím a doplňuje řízení ve věcech manželských, je řízení o povolení uzavření manželství. Svojí povahou jde o řízení sporné, ale tím, že stát klade na toto řízení veřejný zájem a v řízení užívá vyšetřovací zásady, je zařazen do zvláštní části ZŘS. Stát, respektive soud, má snahu o zjištění reálného skutkového stavu a v souvislosti s tím hodnotí příčiny a následky uzavření manželství, která se během vývoje společnosti a práva nezměnila. Např. samotné těhotenství nezletilé, která dovršila věku 16 let, nepředstavuje a ani nepředstavovalo samotný důvod, pro který soud uzavření manželství schválil. Důraz státu na ochranu nezletilého, který sňatek chce uzavřít, je vhodný a důsledný.

Jako další řízení ze zvláštní části jsem si v návaznosti na pandemii COVID – 19 vybrala předběžné řízení o ochraně proti domácímu násilí a na to navazující výkon rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí. Již dnes je dle sociologického výzkumu možné zaznamenat až 50% nárůst kontaktů organizací, které se zabývají ochranou a prevencí proti domácímu násilí. Domácí násilí je fenomén, o kterém se ve společnosti raději nemluví. Z toho důvodu velice kvitují zájem zákonodárce na jeho zapojení do právního řádu tím, že vydal zákon č. 135/2006 Sb., jímž jsou měněny některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Oproti řízení ve věcech manželských, je dle mého názoru úprava předběžného řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí a na to navazujícího výkonu rozhodnutí přehledná, bez zbytečných odkazů na jinou procesní nebo hmotněprávní úpravu. Z ustanovení tohoto řízení je na první dobrou vidět zájem státu ochránit osobu postiženou domácím násilím a umožnit ji plnohodnotnou

ochranu, která nejen vyřeší aktuální situaci tím, že soud násilníka vykáže ze společného bydlíště a udělí mu další povinnosti podle §405 odst. 1 ZŘS, ale zákonodárce dává takové osobě, u které pocit strachu přetrvává, požádat i o prodloužení předběžného opatření podle §410 a násl. ZŘS.

Z výše uvedeného vyplývají určité nedostatky, které v dnešní právní úpravě nesporného řízení shledávám, ale přesto se domnívám, že daná úprava je dostačující. Dle mého názoru by nedostatky pouze dnešní právní úpravu upřesnily a užití jejich ustanovení zjednodušily.

Domnívám se, že stanovený cíl jsem splnila. Vytvořila jsem celistvý přehled dané problematiky ve shodě s cílem stanovený v úvodu mé práce. Myslím si, že tato práce může posloužit jako ucelený zdroj informací týkající se nesporného řízení a řízeních ze zvláštní části ZŘS, které jsem si z výše zmíněných důvodů vybrala.

6. Resumé

The topic of my thesis is uncontested proceedings, whose legislation is in the Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings. In my thesis I deal with the historical development from the period of ancient Rome to the great recodification of private law. The outcome of the great recodification was the differentiation into two legal regulations, namely the Act No. 99/1963 Coll., Code of Civil Procedure and the Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings.

In the second chapter of my thesis I explain the basic terms that are associated with uncontested proceedings and also the theory of the difference point of view. The „correct“ theory is not officially established in the professional sphere. I deduce from the sources that the most accurate and most frequently used is the first definition by E. Otto. I also deal with the provisions of the general part of the Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings, which at first glance do not represent anything complicated. However the background to the provisions of the Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings is surprising. In this part I deal more with the role of the public prosecutor in uncontested proceedings.

In the third chapter I focus on a special part of the Act No. 292/2013 Coll., on special court proceedings where I chose proceedings, which I think in connection with COVID-19 have their justification. These proceedings are proceedings in matrimonial matters and preliminary proceedings in the matter of protection against domestic violence together with the execution decisions on protection against domestic violence. In matrimonial proceedings, due to the COVID-19 pandemic, I focus on divorce, but for the consolidation of the group, I also focus on proceedings for permission to enter into marriage, proceedings on determining whether or not there is a marriage and proceedings on marriage annulment.

7. Seznam použité literatury

Česká literatura:

- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. Římské právo, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995
- KOČOVÁ, K. Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR, Bulletin advokacie, 2007, č. 10, s. 34
- KOTULKOVÁ, J. Rozvod manželství s nezletilými dětmi, Právní rádce, 2008, č. 7, s. 19
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. Občanskoprávní aspekty domácího násilí de lege ferenda, Bulletin advokacie, 2003, č. 8, s. 84
- OTT, E. O vývoji a předmětu řízení nesporného, Právník, 1996, č. 4, s. 316 - 346
- OTT, E. Řízení nesporné, Praha: Všehrd, 1911
- SCHELLEOVÁ, I. Český civilní proces, Praha: Linde Praha a.s. – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, a.s., 1997, s. 91 – 93 ISBN 80-7201-065-4
- STAVINHOVÁ, J., HLAVSA, P. Civilní proces a organizace soudnictví, Brno: Masarykova univerzita, 2003, Edice učebnic Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, ISBN 80-7239-155-0
- ŠÍNOVÁ, R., PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. a kol. Civilní proces, Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2015
- ŠLEJHAROVÁ, M. Problematika diferenciací sporného a nesporného řízení, Právní rozhledy, 2019, č. 9, s. 322
- WIPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. Zvláštní řízení soudní, 2., opravné vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015
- ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kol. Civilní právo procesní, 3. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, ISBN 978-80-7380-714-6
- ZAHRADNÍKOVÁ, R. Pojmové znaky civilního procesu, Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-538-8

Odborné internetové zdroje:

- CHALUPSKÁ, L. K současné úpravě předběžných opatření proti domácímu násilí – II. část, Právní prostor, 2015, <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/k-soucasne-uprave-predbeznych-opatreni-proti-domacimu-nasili-ii-cast>

LATA, J. Role státního zastupitelství v právním státu, Právní prostor, 2018, <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/role-statniho-zastupitelstvi-v-pravnim-statu>

PAVLÁSKOVÁ, Z. Vstup státního zastupitelství do civilního procesu a jeho dokazování. Hrozba narušení principů civilního řízení a neoprávněný zásah do práva na spravedlivý proces?, Právní prostor, r. 2019, <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/vstup-statniho-zastupitelstvi-do-civilniho-procesu-a-jeho-dokazovani-hrozba-naruseni-principu-civilniho-rizeni-a-neopraveny-zasah-do-prava-na-spravedlivy-proces>

SVOBODA, K. Průběh řízení a dokazování ve zvláštních řízeních soudních, JURISPRUDENCE, 2014, č. 2, <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/prubeh-rizeni-a-dokazovani-ve-zvlastnich-rizenich-soudnich.m-44.html>

Ostatní internetové zdroje:

GROSSMANNOVÁ, M. Domácího násilí v roce 2020 přibylo. Organizace pomáhající obětem evidují nárůst poptávky po svých službách, ct24.ceskatelevize.cz, 2021, <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3262430-domaciho-nasili-v-roce-2020-pribylo-organizace-pomahajici-obetem-eviduji-narust>

HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Předodдавkové řízení, Právní slovník, 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxha4tfmrwxwizdboxvw65tfl5zgs6tfnzuq&groupIndex=0&rowIndex=0>

NYKLOVÁ, B., MOREE, D. Násilí na ženách v souvislosti s COVID-19, Sociologický ústav AV ČR, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2021, https://fhs.cuni.cz/FHS-2587-version1-nasili_na_zenach_v_souvislosti_s_covid_19.pdf

STAVINHOVÁ, J. a kol. Subjekty civilního soudního řízení, Právní slovník, 3. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhg5lcnjsw5dzl5rws5tjnrxgs2dpl5zw65lenzuwq327ojuxuzlone&groupIndex=0&rowIndex=0>

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE Rady vlády pro lidská práva k některým aspektům soudních řízení ve věcech rodinněprávních

DOLEČEK, M. Základy občanského soudního řízení, BusinessInfo.cz, 2019, <https://www.businessinfo.cz/navody/zaklady-obcanskeho-soudniho-rizeni-ppbi/>
ČLOVĚK V PRÁVU, Právo a sociální práce, clovekvpravu.cz, 2017, <http://www.clovekvpravu.cz/obcanske-soudni-rizeni-aktualizovano-k-142017-90/vykon-rozhodnuti-a-exekuce-aktualizovano-k-142017-124/vykon-rozhodnuti-509/vykon-rozhodnuti-ve-veci-ochrany-proti-domacimu-nasili-536>
LAVICKÝ, P. Zákon o zvláštních řízeních soudních, ČAK, <https://www.cak.cz/assets/pro-konciipienty/vzdelavani/zakon-o-zvlastnich-rizenich-soudnich---judr--petr-lavicky--ph-d-.pptx>

Zákonná úprava:

Císařský patent č. 208/1854 ř.z. ze dne 9. srpna 1854

Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001-Org. - Vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávním úředním postupem

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstev (zákon o obchodních korporacích)

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 141/1916 Sb., trestní řád

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

Důvodové zprávy k právním předpisům:

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Dz

Komentáře k právním úpravám:

KRÁLÍČKOVÁ, Z. Občanský zákoník: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Velké komentáře, ISBN 978-80-7400-795-8

SVOBODA, K. Občanský soudní řád: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2017, Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-673-9

SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, Beckova edice komentované zákony, ISBN 978-80-7400-788-0

Soudní rozhodnutí:

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2014, sp. zn. I. ÚS 1974/14

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 3512/14

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18-2

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2019, sp. zn. IV. ÚS 802/19-2

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 3. 2017, sp. zn. Cpjn 202/2016
Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1997, sp. zn. III. ÚS 144/97
Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2000, sp. zn. IV. ÚS 488/99
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2001, sp. zn. 4 Nd 127/2001
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 8. 2012, sp. zn. 19 Co 372/2012
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. 19 C 2/2018
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 20 Co 91/2018
Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. II. ÚS 3887/19
Usnesení Okresního soudu Plzeň – sever ze dne 6. 5. 2020, sp. zn. 6 Nc 13218/2019
Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2020, sp. zn. III. ÚS 1121/20
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2020, sp. zn. 24 Cdo 1739/2020
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 1976, sp. zn. Cpj 179/75
Rozsudek ESLP ve věci Sommerfeld vs. Německo ze dne 8. 7. 2003, č. 31871/96
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4739/2009
Rozsudek Okresního soudu v Pardubicích ze dne 7. 1. 2016, sp. zn. 10 Nc 3101/2016
Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 31. 5. 1976, sp. zn. Cpj 179/75

8. Přílohy

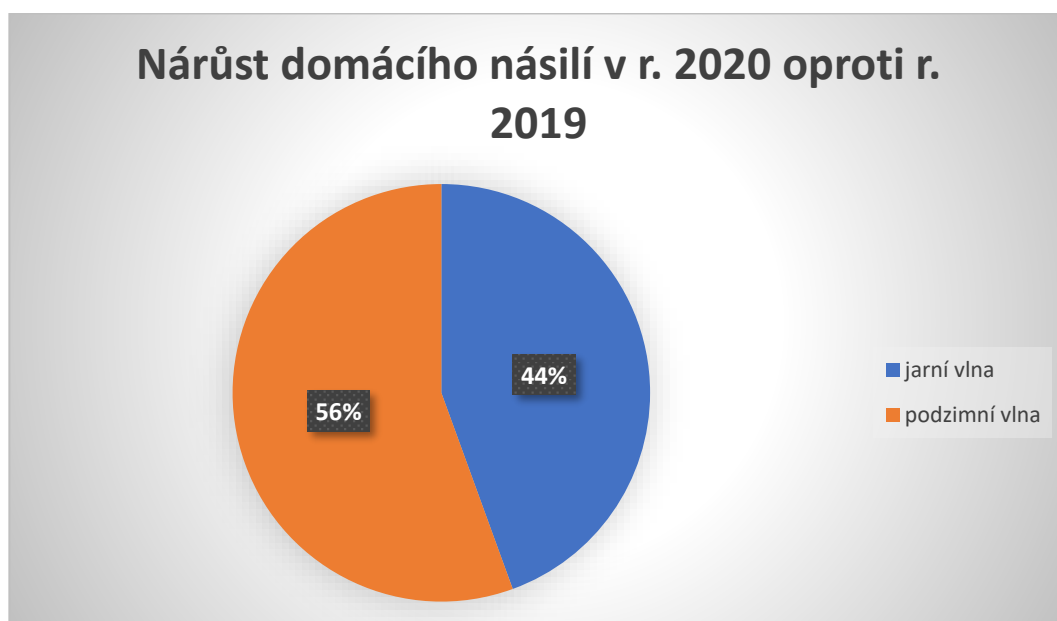
Příloha – Tabulka počtu mediací zaznamenaná AMČR od r. 2009 do r. 2019

rok	Počet kontaktů	Počet mediováných dvojic	Počet setkání celkem	Z toho dohoda písemná či ústní *
2009	101	44	90	32
2010	115	62	127	50
2011	150	72	137	56
2012	167	131	249	101
2013	207	162	280	139
2014	199	132	205	110
2015	211	153	245	130
2016	320	180	273	162
2017	400	157	373	140
2018	410	287	492	267
2019	280	243	310	139
2020				

Zdroj 1: Statistické údaje AMČR, z. s.

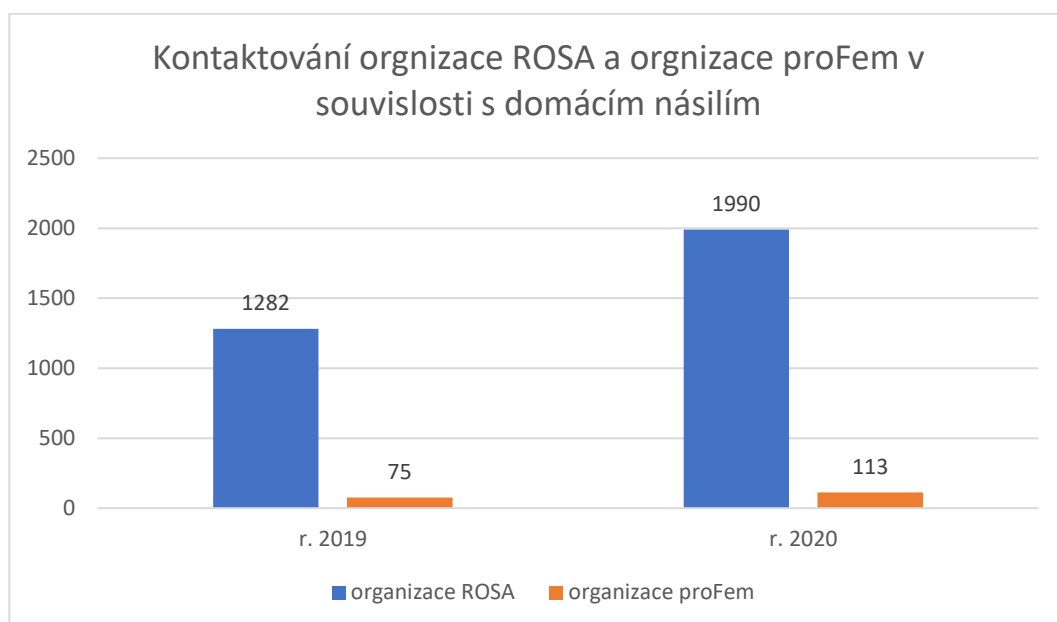
Pozn. *: soud vyžaduje vždy dohodu písemnou

Příloha – Nárůst domácího násilí v r. 2020 oproti r. 2019

Zdroj 2: Výzkum - Násilí na ženách Covid

Příloha – Kontaktování organizace ROSA a organizace proFem v souvislosti s domácím násilím

Zdroj 3: Výzkum - Násilí na ženách Covid

Příloha – vstup státního zástupce do již zahájeného řízení

OKRESNÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ
V

OSZ

Okresní soud v XXX
Adresa soudu

Adresa a kontakty na státní
zastupitelství

Vaše značka: XXX

*místo, datum
značka spisu stát.
zastupitelství*

Nezletilý XXX, narozený XXX – řízení o ústavní výchově – vstup státního zastupitelství do řízení

Okresní státní zastupitelství v XXX, *adresa*, ve shora uvedené věci péče soudu o nezletilé

účastníků řízení:

nezletilý: **XXX, narozený XXX**, trvale bytem **XXX**, posledně bytem **XXX**, t.č. pobytem Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna, *adresa XXX*,

zastoupen opatrovníkem **XXX**, orgán sociálně-právní ochrany dětí, *adresa*,

dítě rodičů:

matka: **XXX, narozená XXX**, trvale bytem **XXX**, t. č. bytem **XXX**,
otec: **XXX, narozený XXX**, bytem **XXX**,

vstupuje podle § 35 odst. 1 o.s.ř. ve spojení s § 8 odst. 1 písm. b) zákona o zvláštních řízeních soudních do řízení o ústavní výchově nezletilého **XXX**, narozeného **XXX**.

Okresní státní zastupitelství zároveň žádá, aby bylo vyrozumíváno o jednotlivých úkonech v řízení. Toho času je státnímu zastupitelství známo, že se dne **XXX** od **XXX** hodin koná ve věci ústní jednání, není tedy třeba již státního zastupitelství o tomto jednání vyrozumívat, nebude-li zrušeno nebo přeloženo.

Dále státní zastupitelství navrhuje, aby soud v řízení vyslechl nezletilého a jeho matku, opatřil aktuální zprávy OSPOD při **XXX** a OSPOD **XXX** a dále aktuální zprávu DDÚ, SVP, ZŠ a ŠJ **XXX**.

XXX
státní zástupce